УДК 655.11(477)(470)

Перший український друкар Степан Дропан, а не Іван Федорович

До першодруку в перекладі українською латиномовних архівних документів про першу друкарню у Львові Степана Дропана від 1460 року — за 112 років до приходу туди з Москви Івана Федоровича

Микола ТИМОШИК
д-р філол. н., проф.
Київський національний університет культури і мистецтв
вул. Є. Коновальця, 36
01133, Київ, Україна
e-mail: nkin@ukr.net
ORCID ID 0000-0002-7011-3022
© Тимошик М., 2019

Поява цієї статті спонукана першопублікацією перекладених із латинської мови двох давніх архівних документів, які дають підстави переглянути усталену досі дату виникнення українського друкарства. Йдеться про з'ясування у вищих органах юстиції Львівської округи 1791–1792 роках суперечки між ченцями Свято-Онуфріївського монастиря у Львові зі Львівським ставропігійним братством за право володіти друкарнею, подаровану 1460 року монастиреві львівським міщанином Степаном Дропаном. Справу цю віднайшов усередині 60-х років XX століття львівський дослідник Орест Мацюк, однак у своїй статті в журналі «Архіви України» йому вдалося процитувати лише окремі витяги з архівних документів.

З'ясовуються обставини, через які інформація про вагоме наукове відкриття була заборонена владою.

У статті ставиться питання про необхідність рішучого відходу українських дослідників нової генерації від нав'язаних іззовні ідеологічних стереотипів і догм.

З першопублікацією та аналізом у цій статті заборонених раніше для оприлюднення архівних документів можна вважати науково доведеними такі факти: друкарство в Україну прийшло не зі Сходу, від росіян, а з Заходу — від німців; у Львові існувала українська друкарня до 1460 року; це відносить офіційну дату започаткування українського друкарства на 114 років раніше офіційної дотепер дати — час видання «Апостола» Івана Федоровича у Львові 1574 року; ім'я першого українського друкаря — Степан Дропан; Івана Федоровича слід вважати фундатором постійного українського друкарства; доцільно неупереджено осмислити житейський і творчий шлях цього видатного просвітника в контексті ролі України і тогочасного українського оточення в становленні його як книговидавця європейського рівня.

Ключові слова: *дофедоровське друкарство в Україні, Степан Дропан, Іван Федорович, українська друкарня 1460 року, Свято-Онуфріївський монастир отців Василіян, Львівське ставропігійне братство, ідеологічні стереотипи.*

THE FIRST UKRAINIAN PRINTER IS STEPAN DROPAN, NOT IVAN FEDOROVYCH

To the first printing in Ukrainian translation of the Latin-language archival documents, about the first printing house in Lviv by Stepan Dropan from 1460 — 112 years before Ivan Fedorovych came there from Moscow

Mykola Tymoshyk
Doctor of Philology, Professor
Kyiv National University of Culture and Arts
36 Ye. Konovalets str., 01133, Kyiv, Ukraine
e-mai: nkin@ukr.net
ORCID ID 0000-0002-7011-3022

The emergence of this article was prompted by the first publication of two ancient archival documents translated from Latin which give the reason to review the established date of Ukrainian printing. It is about finding out in the highest bodies of justice of Lviv district in 1791–1792 of a long-standing dispute between the monks of St. Onuphrius monastery in Lviv with Lviv Stauropegion Brotherhood for the right to own a printing house, donated in 1460 to the monastery by Lviv philistine Stepan Dropan. In the mid-1960s, the researcher from Lviv Orest Matsyuk found this matter, but in his articles in «Archives of Ukraine» journal, he cited only some extracts from archival documents.

The circumstances of which information about a significant scientific discovery had been prohibited by the authorities are revealed.

The article raises the question of the need for a decisive withdrawal of Ukrainian researchers of the new generation from ideological stereotypes and dogmas imposed from outside on them.

With the first publication and analysis of the full translation of earlier prohibited archival documents such facts can be considered scientifically proven: the printing came to Ukraine not from the East, from Russians, but from the West — from Germans; there was a Ukrainian printing house in Lviv until 1460; this marks the official date of Ukrainian printing 114 years earlier than the official date — the time of the publication of «Apostle» by Ivan Fedorovych in Lviv in 1574. The first Ukrainian printer's name is Stepan Dropan; Ivan Fedorovych should be considered the founder of permanent Ukrainian printing; it is advisable to impartially reflect on the life and creative path of this prominent enlightener, in the context of the role of Ukraine and Ukrainian environment at that time, in establishing him as a European-level publisher.

Keywords: *before Fedorovych printing in Ukraine, Stepan Dropan, Ivan Fedorovych, Ukrainian printing house of 1460, St. Onuphrius monastery of Basilian monks, Lviv Stauropegion Brotherhood, ideological stereotypes.*

Актуальність теми

Проблематика витоків українського друкованого слова, його тісного взаємозв'язку і взаємозалежності з друкарством європейським, а не російським, його впливу на подальший поступ українського суспільства в цілому і ствердження української культури зокрема, ролі його перших творців і засновників нині набуває особливої актуальності.

Проглядається кілька причин такої актуальності.

По-перше, в останні роки і в науковій літературі, і особливо в загальнодержавних засобах масової інформації почастішали випадки необґрунтованих із наукової точки зору, але зумовлених політичною кон'юнктурою, «наїздів» прямих і прихованих опонентів України як незалежної самостійної держави. Ці «наїзди» однозначно спрямовані на перегляд тих фундаментальних засад українського державотворення (історія, мова, культура), які вже були відстояні, обґрунтовані й захищені, довкола яких уже відбулися гострі й тривалі в часі дискусії вчених-фахівців.

По-друге, початок третього тисячоліття приніс Україні чергову смугу півтисячолітніх чи близьких до цієї цифри ювілеїв, що мають безпосереднє відношення до ствердження зазначених вище фундаментальних засад гуманітарної політики держави. Йдеться про 500-ліття від дня народження Івана Федоровича, 550-ліття львівської друкарні Степана Дропана, 450-річчя Пересопницького Євангелія, 350-річчя першодруку тогочасного українською мовою «Києво-Печерського патерика» та 200-річчя від дня народження «будителя українства» на Галичині Маркіяна Шашкевича. Ці дати могли стати, але, на жаль, не стали важливим чинником потужної промоції на державному рівні ідеї української України, запізнілої не лише декомунізації, а й дерусифікації національного інформаційного простору. Як і раніше, знаковість цих дат виявилася фактично непоміченою на рівні держави, а відзначалися зазвичай у середовищі громадськості. Відтак заяложені російсько-радянські ідеологеми продовжують толерувати у верхівці державників.

По-третє, за умов перманентного пошуку, конкретизації й захисту в непростих суспільно-політичних реаліях національної ідеї молодої Української держави, нам необхідно, нарешті, написати чесну і правдиву, базовану не на привнесених іззовні ідеологічних концепціях, а на основі ретельного вивчення і введення до наукового обігу заборонених раніше архівних матеріалів, історію українського друкарства як вагомої складової, за глибинним означенням Ліни Костенко, «гуманітарної аури нації».

Стан розробки проблеми

Упродовж тривалого часу вивчення українськими вченими цієї важливої теми перебувало під пильним контролем тоталітарної вла-

ди. Адже в радянській науці домінувала затверджена в Москві ідеологічна схема, за якою українська наука, освіта, культура нібито завжди розвивалися лише в тісному взаємозв'язку з російською, до того ж, постійно вважалися другорядними, принагідними, позбавленими самостійних ознак. Ця схема у 30-х роках XX століття набула образної метафори у вигляді стовбура-дерева з його відгалуженнями, що символізували єдність і взаємозалежність трьох слов'янських народів — російського, українського і білоруського.

За такою образно сформульованою теорією, серцевину цього дерева — його стовбур, коріння якого сягало часів Київської Русі, — безперечно присвоювала Росія. А два його відгалуження, що «проросли», за цією схемою, лише в XIV столітті, віддавалися Україні й Білорусі. Ось чому початки виникнення української мови, літератури, культури в цілому, як і самої національної історії українців і білорусів дослідникам дозволялося «шукати» саме з XIV століття — не раніше.

Значну кількість публікацій довкола питання виникнення українського друкарства, що з'явилася в світ у підрадянську добу, можна умовно поділити на дві групи:

1. Публікації, автори яких продовжують відстоювати тезу про те, що друкарство в Україну прийшло зі Сходу, з Москви, а не із Заходу, і пов'язане воно з російським першодрукарем Іваном Федоровим (Федоровичем). Саме він просвітив українців силою друкованого слова, принісши до Львова досі незнаний спосіб його множення через десять літ після того, як у Москві 1564 року видав свого Апостола.

2. Публікації, автори яких не просто заперечують цю російсько-радянську ідеологему, а й наводять переконливі докази, що таке друкарство в Україні, зокрема у Львові, існувало ще за 112 років до приходу туди Федоровича. Отож, від 1460 року.

До першої групи віднесемо переконливих прихильників і захисників «спільної колиски трьох братніх народів». Передусім, це відомі російські дослідники: Є. Немировський, А. Зернова, А. Курбський, Т. Протасьєва. З українських авторів — Я. Ісаєвич, О. Мельников, С. Сокуров-Величко.

До другої групи, із зарубіжних авторів, — поляки Й. Бандтке, І. Ходиницький, В. Зиморович, з українців — Д. Зубрицький, І. Огієнко, І. Крип'якевич, Г. Коляда, О. Мацюк, М. Низовий, Я. Запаско, С. Гунько, М. Тимошик.

Активізація дослідників із другої групи найбільш помітна в ті періоди поступу України, в яких із тактичних причин відбулося послаблення репресивних заходів тоталітарної системи в національному питанні. Це так званий період українізації, що припав на другу половину 20-х років XX століття, коротка епоха після смерті Сталіна, що отримала назву «хрущовської відлиги», та 90-ті роки XX ст.

Саме в розпал українізації, 1925 року, у Львові накладом Наукового товариства імені Шевченка побачило світ історико-бібліографічне дослідження Івана Огієнка «Історія українського друкарства» (перший том із п'яти задуманих).

Після згортання українізації Огієнкова «Історія українського друкарства» за вказівкою влади на багато літ потрапила в найпотаємніші радянські спецсхови. Її було заборонено згадувати у будь-якому контексті нашим ученим-дослідникам. В Україну вона повернулася майже через сімдесят років перебування у спецфондах. Перевидана 1994 року з маркою видавництва «Либідь» при Київському університеті значним накладом з рекомендаційним грифом міністерства освіти України як навчальний посібник для вивчення студентами гуманітарних факультетів (Огієнко, 2007).

Найціннішим у дослідженні Івана Огієнка є його сміливе обґрунтування нової періодизації виникнення і поширення українськими теренами друкарської справи. Логічно вмотивованим виглядає поділ автора її початків на два періоди:

1. Поза етнічними українськими землями;
2. Власне на українських землях.

У першому випадку подається аргументовано доведена дата появи перших українських книжок поза офіційними кордонами тодішньої України — 1491 рік. Саме тоді у Кракові на замовлення української громади німецький друкар Швайпольт Фіоль випускає у світ кириличним шрифтом Часословець і Октоїх (або Осьмигласник).

Наукова експертиза цих видань дала змогу зробити висновки, що ті книги були українського походження. Таким чином, згідно з концепцією цього авторитетного у західному світі вченого-українознавця, час виникнення українського друкарства (поза етнічними українськими землями) датується 1491 роком, тобто на 83 роки раніше від офіційно встановленої Москвою дати.

Працюючи у львівських архівах, Огієнко не міг віднайти тоді документальні підтвердження фактів існування друкарства саме на етнічних українських землях до приходу туди Івана Федоровича. Але водночас він указував своїм послідовникам, «куди саме треба в першу чергу прикласти більшої праці», сподіваючись, що названі ним джерела, визначені віхи українського друкарства спонукатимуть до появи «більшого числа спеціальних і ґрунтовних розвідок з тих питань, які я лише поверхово намітив».

Результативним послідовником, який наполегливо рухався вказаним своїм навчителем шляхом, виявився в середині 60-х років минулого століття молодий львівський дослідник Орест Мацюк. Він віднайшов два документи і цитати з них подав у власній статті. Однак

повністю вони не були тоді перекладені й не оприлюднені з причин, про які йтиметься нижче.

Завдання статті:

– на основі віднайдених автором у львівських архівах документів вивчити історичне тло, передумови появи першої української друкарні Степана Дропана у Львові від 1460 року;

– уперше оприлюднити повний переклад з латинської на українську так званої судової справи 1711 року між ченцями-василіянами Свято-Онуфріївського монастиря та Львівським Ставропігійським братством щодо приналежності друкарні Степана Дропана.

Виклад основного матеріалу

Чому важливе наукове відкриття пів століття тому не стало сенсацією?

На завершення хрущовської відлиги, яка припала на другу половину 60-х років XX ст., в інформаційному просторі СРСР сталася подія, яка справила тоді ефект своєрідної бомби. Призвідцем її став журнал «Архіви України». Незважаючи на свій вузькопрофільний статус — науково-інформаційного бюлетеня Архівного управління при Раді Міністрів УРСР, журнал цей мав незвично високий на нинішній час наклад: майже 21 тисячу примірників. Друге його число за 1968 рік відкривалося статтею Ореста Мацюка з такою назвою: «Чи було книгодрукування на Україні до Івана Федорова?». Стаття виявилася надто сміливою, як на той час, оскільки автор на поставлене запитання давав однозначно ствердну відповідь.

Молодому на той час дослідникові, який готувався до захисту дисертації із, здавалося б, суто технічної теми — історії паперу в Україні, пощастило першому віднайти в Центральному державному історичному архіві у Львові два документи, які однозначно вказували на існування в цьому місті друкарні… ще в 1460 році, тобто за 112 років до прибуття туди Івана Федорова (Федоровича) 1572 року.

Обидва документи писані латинською мовою і датуються 23 липня 1791 та 20 жовтня 1792 року. (Див. Додаток 1 і Додаток 2).

Перший документ — *«Заява монастиря Фіскальній колегії у Львові з проханням вжити заходи в справі повернення йому рухомого і нерухомого майна і в тому друкарні, приналежної монастирю від 1460 року на виконання провізорами братства всіх зобов'язань відносно монастиря».*

У другому документі — *«Пояснювальна записка провізорів Ставропігійського братства Львівському старостві у зв'язку з претензіями василіян на друкарню (засновану ще 1460 році львівським українцем Степаном Дропаном)»* — викладається, зрозуміло, інше бачення суті конфлікту й доводиться, що сама друкарня, заснована львівським міщанином українцем Степаном Дропаном до 1460 року, цілком на законних підставах є тепер власністю братства, а не монастиря.

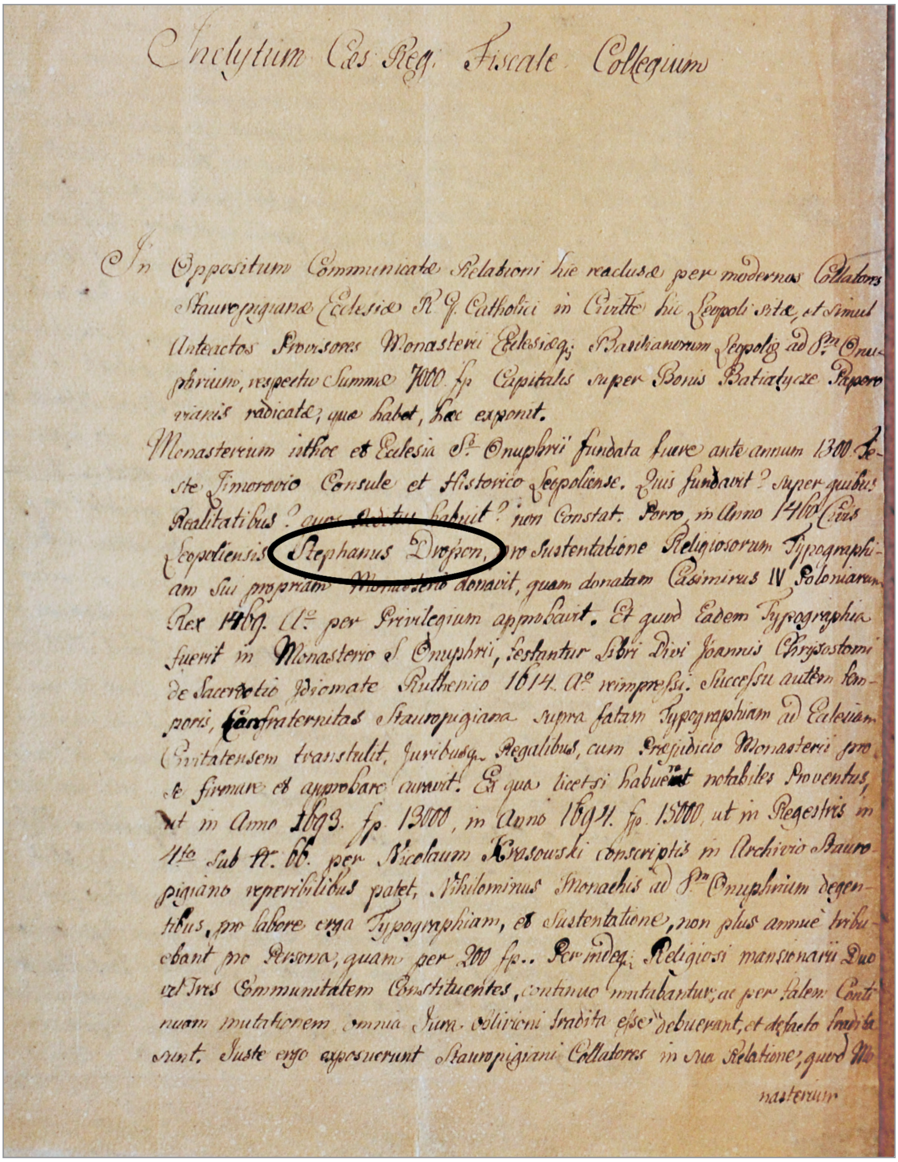
Inclytum Caes. Reg. Fiscale Collegium

In Oppositum Communicatae Relationi hic reclusae per modernos Collatores Stauropigianae Ecclesiae R. G. Catholici in Civitate hic Leopoli sitae, et simul [illegible] Provisores Monasterii Ecclesiaeq. Basilianorum Leopolis ad S. Onuphrium, respectu Summae 7000 fl. Capitalis super Bonis Batiatycze [illegible] radicatae; quae habet, haec exponit.

Monasterium isthoc et Ecclesia S. Onuphrii fundata fuere ante annum 1300 teste Zimorovio Consule et Historico Leopoliense. Quis fundavit? super quibus Realitatibus? quos Reditus habuit? non Constat. Porro in Anno 1460 Civis Leopoliensis Stephanus Drofson, pro Sustentatione Religiosorum Typographiam Sui propriam Monasterio donavit, quam donatam Casimirus IV Poloniarum Rex 1469 A. per Privilegium approbavit. Et quod Eadem Typographia fuerit in Monasterio S. Onuphrii, testantur Libri Divi Joannis Chrysostomi de Sacerdotio Idiomate Ruthenico 1614 A. reimpressi. Successu autem temporis, Confraternitas Stauropigiana supra fatam Typographiam ad Ecclesiam Civitatensem transtulit, Juribusq. Regalibus, cum Praejudicio Monasterii pro se firmare et approbare curavit. Ex qua licet si habuerit notabiles Proventus, ut in Anno 1693 fl. 13000, in Anno 1694 fl. 15000 ut in Regestris in 4to sub N. 66 per Nicolaum Krasowski conscriptis in Archivio Stauropigiano reperibilibus patet, Nihilominus Monachis ad S. Onuphrium degentibus, pro labore erga Typographiam, et Sustentatione, non plus annue tribuebant pro Persona, quam per 200 fl.. Per indeq. Religiosi mansionarii Duo vel Tres Communitatem Constituentes, continuo mutabantur; ac per talem Continuam mutationem omnia Jura [illegible] tradita esse debuerant, et defacto tradita sunt. Juste ergo exposuerunt Stauropigiani Collatores in sua Relatione; quod Monasterium

Фрагмент архівного документу — Заява монастиря

Зіставивши й проаналізувавши ці та інші архівні документи, зокрема ті, що стосуються життя й діяльності Степана Дропана та його друкарні (а про це є кілька документів у львівських архівах), О. Мацюк небезпідставно вважає «існування друкарні у Львові починаючи з 1460 року безперечне», а Степана Дропана — «зачинателем українського друкарства» (*Мацюк О., 1968. С. 13*).

Як могло статися, що такі два неспростовні документи, які з ніг на голову перевертали усталену доти російську (радянську) концепцію започаткування українського друкарства, не були вилучені з архівних тек московськими цензорами влітку 1939 року? Адже добре відомо, що в перші місяці приєднання західноукраїнських областей до складу радянської України всі крайові архіви та бібліотечні схови були беспощадно почищені присланими з Москви численними «фахівцями» в погонах офіцерів червоної армії.

Можна припустити що ці документи порятувала від знищення та обставина, що написані вони були латинською мовою і зберігалися від початку XVIII століття в численних теках, що мали відношення до Протоігуменату монастирів чину Василія Великого. Отож, московські цензори свідомо оминули документи цієї цілком далекої від політики церковної інституції. Та й стара латина, яка домінувала на численних аркушах цього архіву, була не по зубах новоявленим переписувачам української історії.

Оприлюднене у фаховому виданні з архівної справи історичне відкриття Ореста Мацюка виявилося настільки поважним і довгоочікуваним, що в інших умовах могло б стати приголомшливою сенсацією. Однак не стало.

Чому?

Статтю про дофедоровське друкування в Україні ідеологи комуністичного режиму порахували цілковито небезпечною. Наклад журналу «Архіви України», де надрукована ця стаття, було вилучено з бібліотек усіх рівнів підпорядкування. Зазвичай система залишала по одному примірнику таких особливо «крамольних» видань і створювала для цього при найбільших книгозбірнях країни спецфонди, доступ до яких був дозволений лише окремим, перевіреним владою, офіційним рецензентам.

Вилучалися такі примірники і в передплатників — за списками, які надавали спеціальним уповноваженим поштові відділення на місцях. Історія побутування українського друкованого слова і в дорадянські, і особливо в підрадянські часи переповнена драматичними прикладами таких вилучень. Про один із них, пов'язаний якраз із так званим дропанівським виданням «Архівів України», розповів на сторінках «Літературної України» колишній студент філологічного відділення Рівненського педінституту Борис Березовець з міста Березного Рівненської області *(Березовець)*. Примірник журналу з домашньої бібліотеки батька зі статтею О. Мацюка, який випадково потрапив на очі студента-дипломника, спонукав його обрати тему дипломної роботи про історію книгодрукування в Острозі до приходу туди Івана Федоровича. Звісно, що тему таку в деканаті забракували, а батько студента змушений був заховати далеко на горищі старої

хати цей примірник журналу. Його й віднайшов там пан Борис та передав авторові цих рядків кілька років тому *(Березовець)*.

Що ж до першовідкривача імені українського першодрукаря Степана Дропана, нині вже покійного Ореста Мацюка, то за цю публікацію, за спогадами його колишніх колег, він мало не поплатився науковою кар'єрою.

Від кінця 60-х років XX ст. на тему дофедоровського книгодрукування в Україні, як також і на витоки та основні етапи розвитку української рукописної книги, влада наклала суворе табу. Натомість усіляко заохочувалися й підтримувалися теми, пов'язані з діяльністю російського першодрукаря Івана Федоровича на українських теренах.

Друкарня Степана Дропана зі сторінок архівних документів

Два документи, які в додатках до цієї статті уперше подаються в повному перекладі українською та англійською мовами, написані у XVIII ст. Однак своїм змістом вони переносять читача в культурно-просвітний і релігійний світ Львова на понад три століття раніше.

Цементуючим стрижнем справи є друкарня львівського міщанина Степана Дропана, подарована ним монахам василіянського чину Свято-Онуфріївського монастиря від 1460 року. Саме ця друкарня, а точніше — прибутки від неї, стали причиною неабиякого конфлікту між двома сторонами: насельниками та піклувальниками монастиря (в документах вони називаються *прокураторами*) — з одного боку і пайовиками монастиря, членами Львівського Ставропігійського братства (в документах — *коляторами, провізорами, ставропігійцями*) — з іншого.

Справа ця затягнута в часі й дещо заплутана в суті своїй через непоступливість обох сторін та цілковито протилежне тлумачення низки фактів. Не дійшовши упродовж тривалого часу згоди в питаннях приналежності друкарні та розподілу прибутків від неї, обидві сторони подалися за пошуком правди до вищих щаблів правосуддя краю.

28 липня 1791 року Монастир та Церква Василіян Львова при Святому Онуфрії подають скаргу на своїх кривдників — Пайовиків Ставропігійської Католицької церкви до Цісарсько-Королівської Фіскальної Колєгії Львівської Округи. Розгляд її, із невідомих причин, затримався.

Майже через рік канцелярія Окружної Колєгії направляє керівництву Ставропігійського братства два листи: від 5 липня (за № 2003) та від 6 серпня (за № 2499) 1792 року із зобов'язанням роз'яснити всі пункти, викладені ченцями-василіянами. 20 жовтня того ж року відповідь ставропігійців на п'яти сторінках тогочасних аркушів була надіслана до цісарської Колєгії.

Звернемо увагу на факти, які не піддають сумнівів жодна зі сторін:

– друкарня, подарована монастиреві львівським міщанином Степаном Дропаном 1460 року;

– акт цього дарування затвердив грамотою король Польський Казимир IV у 1469 році;

– стабільна прибутковість друкарні й річний відсоток від капіталу в сумі 7000 форинтів;

– зобов'язання братства після пожежі в монастирі й перенесення друкарні в інше місце виділяти щороку монастиреві на потреби знедолених 200 форинтів;

– відома книга — писання Святого Івана Золотоустого в цій друкарні видавалася українським шрифтом двічі; від другого видання 1614 року примірник зберігся.

Тепер виділимо факти, які кожна сторона інтерпретує по-своєму або заперечує:

– акт заснування монастиря в 1300 році (ченці вказують на латинський рукопис історика Зиморовича; ставропігійці піддають сумніву);

– акт дарування монастиря василіанам (ченці вказують на Костянтина Острозького, ставропігійці стверджують, що обитель Св. Онуфрія будували провізори, але пізніше могли подарувати його князеві з поваги до нього);

– сучасна приналежність друкарні Степана Дропана (ченці стоять на тому, що вона подарована монастиреві на віки-вічні; ставропігійці стверджують, що на тимчасово, лише щоб монастир підняти на ноги і що вони після неодноразових пожеж фактично відновлювали друкарське обладнання своїм коштом, отож, мають право тепер володіти нею);

– грошові суми, які нібито-то кожна сторона заборгувала одна одній (цьому питанню в документах, до речі, присвячена більша частина вияснень).

Варто наголосити й на такому.

Стилістика другого документа — відповідь Ставропігійського братства на заяву василіан — видається неприховано зверхньою і зневажливою до ченців. Чого вартують такі сентенції: «монастир, витягнутий із забуття»; «монастир, походження якого виведено з неба»; «в минулому місцеві монахи були так несправедливо «нагороджені», що були спроможні вести життя лише у вигляді Ордену «Жебракуючі Лицарі Марії».

У деяких місцях автори відповіді не приховують своїх емоцій. Тому замість визначальної для такого роду документів пояснювальної тональності вони переходять на тональність звинувачувальну, оціночну. Ось як у цьому місці: «Тут Прокуратор… вважає припусти-

мим вигідне замовчування та пряме приховування подібно до того, як би коли-небудь за допомогою маніпуляцій якийсь добродій захистив своїх» *(Пояснювальна записка)*.

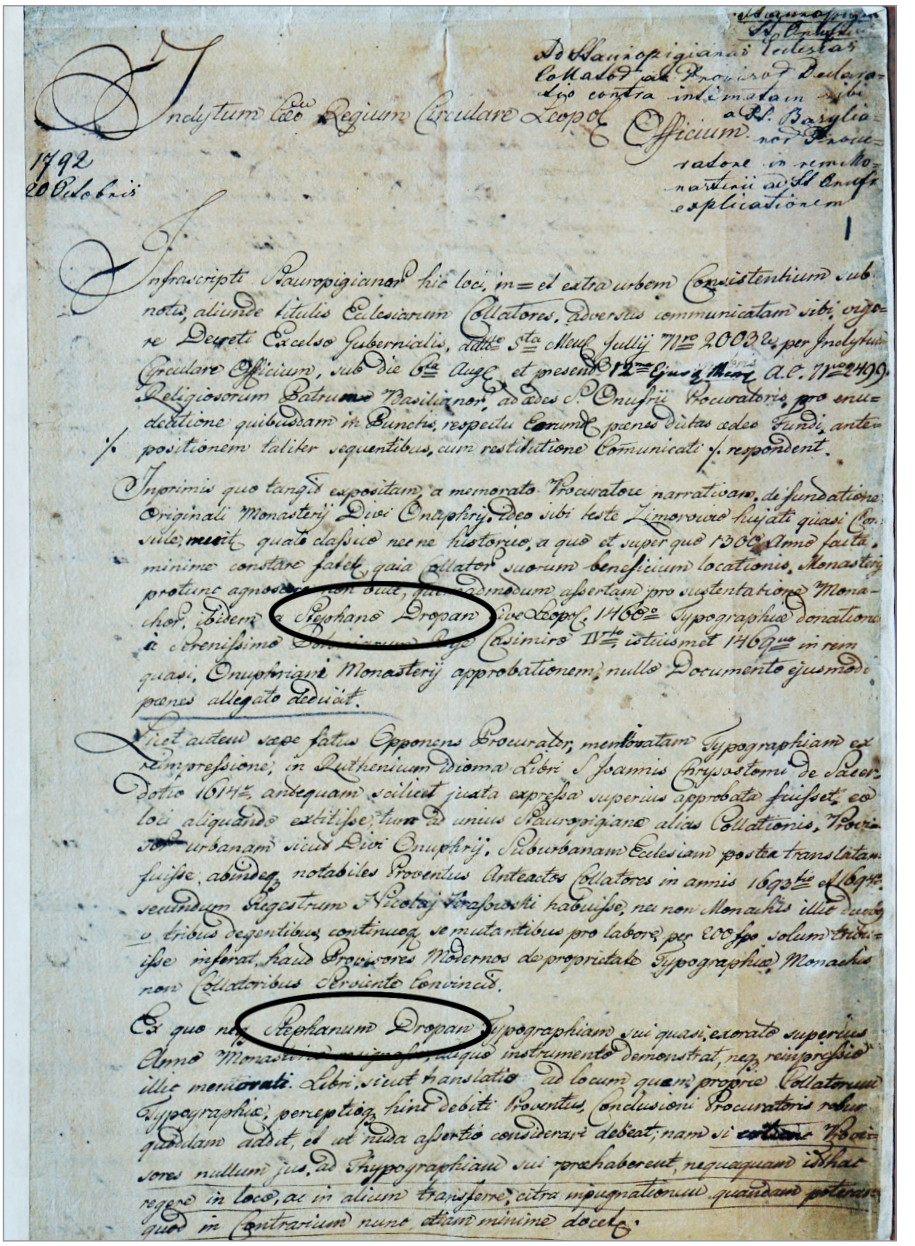

Фрагмент архівного документу — Пояснювальна записка

Тепер, відділивши із двох аналізованих архівних справ факти головні й другорядні, приходимо до висновку: факт існування української друкарні у Львові до 1460 року — незаперечний.

Більше того, інформація про цю друкарню та його власника зустрічається в низці інших документів, які збереглися у львівських архівах і дійшли до нашого часу, а також у чималій низці праць дослідників історії українського друкарства, що вийшли в світ у дорадянську пору.

Виділимо з-поміж них найголовніші:

1. Рукописні матеріали, які умовно можна назвати «Хроніка монастиря». Їх також уперше виявив О. Мацюк. Цю хроніку зібрав наприкінці XIX століття відомий свого часу богослов та історик церкви, професор і ректор Львівського університету Модест Гриневецький. Будучи протоігуменом василіанських монастирів, він мав можливість відшукати документи, а також записати розповіді ченців про історію та етапи розвою Свято-Онуфріївського монастиря. На одному з аркушів цієї «Хроніки» є запис і про друкарню С. Дропана: «1460 р. — Малий привілей з вислою печаткою, Наданий Степаном Дропаном — львівським міщанином монастиря Св. Онуфрія… Цей привілей згадується в ставропігіальній книзі Альбомом званий в реєстрі святоонуфріївських привілеїв, де і був занотований. У цій же книзі на полях є згадка, що він загублений. Яка була його суть — дізнатися тоді було неможливо… 1469 — У цьому році король Казимир привілеєм підтвердив фундацію Дропана. Привілей також згадується в книзі, званій Альбомом, однак у 1771 р. самого привілею вже не вдалося знайти». (ЛНБ ім. В. Стефаника. Відділ рукоп. Фонд М. В. № 132. Арк. 2.).

2. Інвентар книг Словітського монастиря. Його теж уперше віднайшов О. Мацюк. Цей документ фіксує наявні серед інших різноманітних книг у бібліотеці цього монастиря шість видань, надрукованих тогочасною українською мовою раніше, ніж побачив світ 1574 року «Апостол» Івана Федоровича — офіційно визнаної в радянські роки дати заснування українського друкарства *(Мацюк. О. 1971)*.

3. Серед політично незаангажованих авторів фундаментальних праць із цієї проблематики дорадянської пори варто виділити польського вченого Є. Бандтке та дослідника історії слов'янського кириличного книгодрукування, родом із Галичини, Д. Зубрицького. У своїй великообсяговій праці «Історія друкарень у Королівстві Польському і Великому Князівстві Литовському і в краях закордонних, де польські справи творилися», Єжи Бандтке присвятив окремий розділ аналізу зародження і розвитку книгодрукування у Львові. Вже на початку розділу цей учений ствердив: «Іван Федоров не заложив, а обновив тут друкарню руську р. 1573» (*Bandtkie J. S.*). Інший дослідник

історії слов'янського кириличного книгодрукування, родом з Галичини, Д. Зубрицький, у ґрунтовному дослідженні історії друкарень у Західній Україні (вийшла у світ польською мовою) виділяє окремий розділ, який так і називається «Друкарня перед Федоровичем у Львові». Ось аргумент цього автора: «Що у Львові перед Іваном Федоровичем, тобто 1574 роком, існувала руська друкарня, не підлягає ніякому сумніву, хоча ми не в змозі показати пам'яток друкарських з цієї епохи. Якщо могла існувати друкарня в 1491 році в Кракові, в 1525 році в Вільні, чому ж не могла бути у Львові, в середині Русі, де потреба таких книг була далеко більша, як деінде, тому, що саме в самій Львівській і Перемиській дієцезії було понад 4000 церков» (*Zubrzycki D.,* с. 13–14).

Портрет Степана Дропана. З колекції Петра Ющенка «Великі Українці», яка демонструвалася в Українському домі напередодні Революції Гідності 2013 року. У науковому виданні публікується вперше

Друкарня Степана Дропана прислужилася тому, що в Свято-Онуфріївському монастирі друкарська справа активно продовжувалася й після нього — аж до прибуття туди Івана Федоровича. Тому є вагоме підтвердження. 1518 р. князь Острозький виділяє значну суму грошей на відбудову цього монастиря, вже мурованими спорудами (доти

монастирські приміщення були дерев'яними) та виділяє кошти для придбання нового обладнання для друкарні. На цей факт у контексті спроб влади Львова щодо відбудови міста після чергової пожежі звертає увагу не заангажований до української історії польський дослідник історії Львова періоду його перебування під вдалою польських королів І. Ходиніцький *(Chodynicki. I. S. 58–59)*.

З якими ідеологічними стереотипами слід попрощатися?

У цьому контексті не можуть не напрошуватися запитання, які стають нині засадничими:

– чи будуть, нарешті, подолані насаджувані ззовні і зсередини застарілі ідеологічні стереотипи та догми, що протягом багатьох років стверджували в умах мільйонів наших співвітчизників принизливий комплекс малоросійщини?

– чи підемо ми вглиб у пошуках й аналізі саме архівних джерел, куди нас закликали ті небайдужі попередники, які з політичних причин не мали можливості доступу до цих документів, а чи залишимося звичайними інтерпретаторами тез наукових авторитетів радянської доби і йтимемо далі за інерцією колись наперед стверджених згори, до того ж поза межами нашого дому, орієнтирів?

Ставити такі запитання доводиться з певним присмаком гіркоти, бо й досі у нас продовжуються спроби збурювати не лише наукову, а й громадську думку надуманими полеміками, які вже відбулися, довкола яких уже були означені певні наукові акценти, учасники яких з обох сторін уже давно пішли далі в своїх наукових пошуках. Маю на увазі так звану полеміку на сторінках «Вісника Книжкової палати» у 2006–2007 роках, яку зініціював львів'янин, кандидат технічних наук О. Мельников, і яку підтримав ще один львів'янин, письменник О. Сокуров, запитанням, що було винесене в заголовок статті: «Чи було книгодрукування в Україні до Івана Федорова?».

Важливо зазначити, що першим таке запитання, як головне в своїй сенсаційній публікації «Архівів України», поставив майже півстоліття тому Орест Мацюк. І якщо професійний історик, знаний і авторитетний серед фахівців учений Мацюк на поставлене запитання давав ствердну відповідь, то поліграфіст за фахом Мельников та геолог за освітою Сокуров — заперечну.

Принциповою відмінністю цих публікацій був рівень аргументації. Якщо публікація в «Архівах України» рясніла конкретними посиланнями на щойно віднайдені архівні матеріали — передусім судову справу довкола друкарні львівського міщанина Степана Дропана, заснованої 1460 року, ґрунтовно й повно розглядалася історіографія проблеми, то в новочасних публікаціях згаданих двох авторів не було відкрито ніякого іншого нового документа, не введено до наукового

обігу жодного іншого джерела, яким би заперечувалося справді сенсаційне відкриття Ореста Мацюка, натомість домінував безапеляційний, бездоказовий, викривальний стиль.

Безапеляційність таких «викривачів українського патріотизму у книгознавчій науці», яким «Вісник Книжкової палати» надав трибуну, легко пізнається ось у таких витягах цитат: *«справжні українці, вигодувані з битих горщиків Трипільської культури»; «підкарпатські нащадки давніх укрів»,* які *«отримали жорстокий удар по самолюбству»*; *«підпора імпозантної, однак хиткої будівлі національної виключності»*; *«низові давно вже відділили національно свідомих українців, борців універсальної відмежованості древньої рами укрів, від своїх же (але із замутненою кров'ю) запроданців»*; *«хтось зловісно шепоче за моєю спиною»*; *«заатлантичні добродії світового українства» (Мельников О., Сокуров О.)*.

Варто наголосити, що провокаційні за своїми намірами й бездоказові за рівнем аргументації публікації О. Мельникова і О. Сокурова у «Віснику Книжкової палати», в яких були здійснені спроби ще раз реанімувати затверджену свого часу в Москві ідеологічну схему української другосортності, зокрема й у контексті виникнення друкарства, не залишилися непоміченими в науковому і журналістському середовищі. Полеміка перекинулася на сторінки низки інших поважних наукових та літературних журналів (зокрема, «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Наукові записки Інституту журналістики», братиславський місячник «Дукля»). До цього долучилися поважні всеукраїнські часописи «Дзеркало тижня» (*Тимошик М.* Українська книжка…) та «День» (*Низовий М.* Хто такий…), а також змістові акценти попередніх публікацій на цю тему (І. Огієнко, С. Сіренко, О. Лотоцький, Я. Запаско, Я. Ісаєвич, М. Низовий, Н. Черниш, В. Стасенко, С. Гунько т ін.)

Такі аргументовані дослідження перелічених вище авторів розвіюють ті стереотипи, які тривалий час не давали можливості у принципі вийти за межі політично заангажованих дискусій довкола зовсім не другорядного питання: перший чи не перший Іван Федорович для українського друкарства? Ця обставина не давала можливості ставити запитання в іншій, ширшій, площині: яким є справжнє місце Івана Федоровича в українському культурно-освітньому просторі і яким був вплив українського, зокрема львівського та острозького, оточення Івана Федоровича на становлення його самого як професіонала найвищої проби, як друкаря європейського рівня?

Щоб отримати відповіді на ці запитання, нам слід насамперед розпрощатися із нав'язаними ззовні стереотипами, до яких звикли. Ось найголовніші з них:

– великий син російського народу Іван Федорович прибув на українські землі з просвітницькою місією від Московського князівства;

– львівський «Апостол» 1574 року є першою друкованою книгою на українській землі;

– піонер російського книгодрукування Іван Федорович заснував книгодрукування на землях України, Білорусі та Литви;

– поширенню друкарства на українських землях спонукали заходи активного збирача російських земель царя Івана Грозного щодо органічного включення усіх народів, що населяли Росію, до однієї держави і ствердження християнізаційної освіти.

Твердження ці з погляду сьогоднішнього дня є однозначно застарілими.

Отож, настала пора не лише ствердити вже з'ясовані витоки та етапи розвою українського друкарства у контексті друкарні Степана Дропана 1460 року, а й переосмислити те, що ми знали досі про Івана Федоровича.

Іван Огієнко в своїй «Історії українського друкарства» присвятив цій постаті 60 із 490 сторінок. Нарікаючи на те, що про цю постать, хоч і писано багато, але здебільше неконкретно, автор монографії слушно зауважує: «Хведоровичем звичайно цікавилися тільки на час ювілею. Минав ювілей, і велику постать друкаря знову забували до чергового свята… Може це свято (йшлося про 300-річчя від дня народження друкаря — М. Т.) принесе нам щось нове в дослідах над життям великого емігранта, що вибрав собі Україну за батьківщину і навіки спочив на українській землі. Ця велика честь нашій землі накладає на нас також і відповідальний обов'язок — написати про Хведоровича так потрібну наукову монографію» (*Огієнко*. Історія… с. 101, 119)

До цього варто додати, що не лише монографію, а й спеціальний, науковий збірник, серію дипломних, магістерських досліджень випускників напряму підготовки фахівців із журналістики, видавничої справи та редагування, яких щороку стає все більше.

Які теми чекають політично незаангажованого дослідника?

Сфокусуємо увагу на найголовніших і особливо актуальних нетепер темах, наукове осмислення яких невиправдано затягнулося.

Про дофедоровське друкарство у Львові як предтечу появи тут Федоровичевого «Апостола» й «Букваря».

Відсутність книг із вихідними відомостями друкарні Степана Дропана зовсім не означає, що її не було чи не могло бути. Адже в науці існує кілька способів обґрунтування виникнення чи існування тієї чи іншої пам'ятки. Тому є немало прикладів. Скажімо, «Літопис Аскольда», як попередник «Повісті минулих літ» преподобного Нестора не зберігся, але його зміг реконструювати видатний український історик Михайло Брайчевський, і ми маємо вже перевидання цієї видатної давньоукраїнської літературно-історичної пам'ятки *(Брайчевський,*

2001, 2002). Навпаки, літописні свідчення початку спорудження найстарішого кам'яного храму Європи — Софійського собору — не давали можливості ствердити значно більший вік цієї пам'ятки. Але наполегливість, чесність і сміливість групки ентузіастів із числа українських істориків все ж прорвала стіну недовіри і справжнього спротиву впливових опонентів цієї ідеї. І недавній тисячолітній ювілей Київської Софії відзначається вже на рівні ЮНЕСКО, хоча за наявними літописними даними ця дата мала б виповнитися лише через півстоліття *(Нікитенко Н., Корнієнко В.)*.

Що ж до сенсаційної знахідки Ореста Мацюка про друкарню львівського міщанина Степана Дропана 1460 року (дві архівні справи, писані латинською мовою), то історія їх побутування в нашій науці нагадує відому фразу, що народилася в українському суспільстві в 70-х роках минулого століття після інспірованого зверху повсюдного публічного засудження роману Олеся Гончара «Собор»: «Я твору не читав, але категорично його засуджую».

Цікава деталь. Після опрацювання Орестом Мацюком у 1968 році згаданих вище двох архівних документів до них не торкалася рука жодного іншого дослідника — аж до 2010 року. Підтвердження цьому можна знайти на «Листі використання документа».

Що це за лист?

Своєрідний супровідний аркуш, який, за давньою традицією російських цензурних управлінь, а пізніше радянських контролюючих органів, долучався до кожного архівного документа. Його мусив заповнювати кожен дослідник, який виявляв бажання замовити й опрацювати такий документ. Заповнювати і розписуватися в цьому листі слід було за такими графами: дата використання; число використаних аркушів; для якої мети використовувався документ; характер використання — якщо зроблено копію або виписку. Отож, за такою своєрідною шпаргалкою можна було в будь-який час вичислити коло наукових уподобань того чи того дослідника та простежити за подальшим їхнім утіленням. На листах використання документів львівського архіву в справі друкарні Степана Дропана першим стоїть підпис Ореста Мацюка. І дата — 1968 рік. Другим дослідником, який поставив за мету не лише зробити виписки з цих документів, а й скопіювати їх з метою повного перекладу українською мовою, є автор цих рядків. Дата замовлення цього разу — 2010 рік, майже через півстоліття після відкриття цих документів Орестом Мацюком.

Про справжні причини появи Івана Федоровича на українських землях.

Не з просвітницькою метою, не за завданням «ревного збирача російських земель» царя Івана Грозного просвічувати малоросійський народ, а з вимушених обставин. Адже боярська Москва не сприйняла в себе оживленого Федоровичем винаходу Гутенберга. Спаливши його

друкарню й помешкання, вона назавжди закрила друкареві шлях до повернення в російську столицю.

Про особливу результативність українського періоду (1572–1583) життя й діяльності Івана Федоровича.

Ідеться про 11 українських років замість двох московських. Тут надрукована половина з відомих сьогодні нам назв його праць, наклад яких сягає 70 відсотків всієї його друкованої продукції, включаючи московський і литовсько-білоруський періоди.

Про однодумців, помічників і меценатів Федоровича.

Львівський магістрат, львівські братства, міщанин Сенько Сідляр, художник Лаврентій Пилипович, ігумен Онуфріївського монастиря Леонтій — всі вони охоче прийняли до свого товариства прийшлого друкаря, бо знали до цього силу й значення друкованого слова, бо відчували вже сильну потребу в книгах.

Про роль князя К. Острозького в долі Івана Федорова.

Варто зняти, нарешті, накладене радянськими дослідниками тавро на цього справжнього просвітника землі української як людину пихату й обмежену, який, цитую Є. Немировського, «сподівався запровадити в Острозі православну патріархію, бажаючи розповсюдити її вплив на українсько-білоруські землі і навіть Московську державу».

Про національність і громадянство Івана Федоровича.

Досі жодних документальних підтверджень його російського походження в науці не виявлено. Творці створеного в Москві документального фільму про життя й діяльність Івана Федоровича, вперше показаного у Львові під час Міжнародної наукової конференції, присвяченої 500-літтю Івана Федоровича, чітко стверджують, що цей діяч народився в Польщі і має не російське коріння.

У цій публікації не слід шукати спроб українців «приватизувати» Федоровича, як це зробили росіяни, прагнення нав'язати суб'єктивні ідеологеми чи бажання, цитую О. Сокурова, «повалювати авторитет російського першодрукаря». Ідеться про відстоювання морального права України бути безпосередньо причетною до з'яви найголовніших набутків Івана Федоровича «українського», тобто основного, періоду його життя і творчої діяльності, а його самого, вважати не лише фундатором постійного українського друкарства, а й визначним діячем культурно-національного відродження України другої половини XVI століття. Бо поки що маємо, за словами харківського професора Миколи Низового, парадоксальну ситуацію: «Нащадки тих, хто, образно кажучи, виштовхав Івана Федорова за межі своєї країни, нині представляють себе єдиними й незаперечними спадкоємцями його творчої спадщини. А ті, серед кого і разом з ким він провів найпродуктивніші роки свого життя, створивши головні свої праці і ставши

друкарем-просвітником європейського рівня, залишаються обкраденими та зневаженими» *(Низовий М. Хто такий…).*

Висновки

1. Оприлюднення уперше перекладу з латинської віднайденої у львівських архівах так званої судової справи за друкарню львівського мішанина Степана Дропана від 1460 року однозначно спонукатиме припиненню далеко не наукових, а скорше політичних дискусій із цього питання.

2. На сьогодні науково доведеним є факт: друкарство в Україну прийшло не зі Сходу, від росіян, а з заходу — від німців; у Львові існувала українська друкарня до 1460 року; це відносить офіційну дату започаткування українського друкарства на 114 років раніше офіційної дотепер дати — час видання «Апостола» Івана Федоровича у Львові 1574 року.

3. Ім'я першого українського друкаря — Степан Дропан.

4. Івана Федоровича слід вважати фундатором постійного українського друкарства. Нині доцільно неупереджено осмислити житейський і творчий шлях цього видатного просвітника в контексті ролі України і тогочасного українського оточення в становленні його як книговидавця європейського рівня.

Додаток 1
Заява монастиря Фіскальній колегії у Львові з проханням вжити заходи в справі повернення йому рухомого і нерухомого майна і в тому друкарні, приналежної монастирю від 1460 року на виконання провізорами братства всіх зобов'язань відносно монастиря

(Історичний архів у Львові Ф. 684.Оп. 1. Од. зб. 2601 Почато 1791. Зак. 1791. Ставропігійське братство у Львові).

1791 1

Inclytum Caes. Reg. Fiseale Collegium

In Oppositum Communicatae Relationi hic readusae per modernos Collatores Stauropigianae Ecclesiae R. Q. Catholici in Civitate hic Leopoli sitae, et simul Anteactos Provisores Monasterii Ecclesioquae Basilianorum Leopolis ad S[m] Onuphrium, respectu Summae 7000 f/r Capitalis super Bonis Batiatyczae Paporo vianis radicatae, quo habet, hoc exponit.

Monasterium isthoc et Ecclesia S. Onuphrii fundata fuere ante annum 1300 Teste Zimorovio Consule et Historico Leopoliense.

Quis fundavit? Super quibus Realitatibus?

1 1791

Достославна Імператорсько-Королівська Фіскальна Колегія

На Опротестування Спільної Реляції, репрезентованої тут нинішніми Пайовиками Ставропігійської Католицької Церкви … у Громаді тутешньої землі Львівської і водночас Попередніми Провізорами Монастиря та Церкви Василіан Львова при Св[ятому] Онуфрії відносно Суми 7000 флоринів Капіталу на Користь сіятельної Батіатичі Паповіани, — наводить наявні матеріали.

Цей монастир і церква св. Онуфрія були засновані, за свідченням львівського райці* та історика Зиморовича, перед 1300 р. Хто

* Радника.

Quos Reditus habuit? Non Constat.

Porro, in Anno 1400 Civis Leopoliensis **Stephanus Dropan**, pro Sustentatione Religiosorum Typographiam sui propriam Monasterio donavit, quam donatam Casimirus IV Poloniarum Rex 1409 A^{o} per Privilegium approbavit.

Et quod eadem Typographia fuerit in Monasterio S. Onuphrii, testantur Libri Divi Joannis Chrysostomi de Sacerdotio Idiomate Ruthenico 1614 A^{o} reimpressi.

Successu autem temporis, Confraternitas Stauropigiana supra fatam Typographiam ad Ealeuam Civitatensem transtulit, juribusque Regalibus, cum Projuditio Monasterii pro se firmare et approbare curavit.

Ex qua licet si habue(?)t notabiles Proventus, ut in Anno 1693 f/r. 1300, in Anno 1694 f/r. 1500, ut in Regestris in 4^{10} № 66 per Nikolaum Krasowski conscriptiis in Archivio Stauropigiano reperibilibus patet, Nihilominus Monachis ad S^{m} Onuphrium degentibus, pro labore erga Typographiam, et Sustentatione, non plus annue tribuebant pro Persona, quam per 200 f/r. Per indeq. (?) Religiosi mansionarii Duo vel Tres Communitatem Constituentes, continuo imitabantur, ac per talem Continuam mutationem omnia Jura oblivioni tradita esse debuerant, et defacto tradibarunt.

Juste ergo exposuerunt Stauropigiani Collatores in sua Relatione, quod Monasterium numquam quandabatur de Solutione, Census Annui a Suo Capitale in Summo 7000 Contento. Et Sicuti antea Omnia jura ab Anno 1300 Conscripta, per ipsos Collatores interceptio, in Archivio Eorundem reperiebantur, ita modo et ad usq. ibidem detinentur, Consequenter obumbratum Monasterium ignorantia juriam de Substantia querulari haut potuit.

Ajt Si quando Contingerit Monasterio participare quidquam de manibus Suorum Tutorum, hoc ipsi tribuebatur semper Tutulo suo gratia, Titulo Beneficii inopii, non vero Fundantis Inscribentis, aut Dotantis.

Patet istud ex transactione inter ipsos, et Ordinio Provincialem celatis (?) Juribus 1762 Confecta, pro basi (?) per se meliorata Fundationis reproducta, qua mediante, et si Illerantit (?) Originalem Fundatorem Monasterii Ecclesiaeque, fuisse Constantinum Ducem Ostrosio, famer (?) de Dote, nullam Mentionem faciens, seque ipsos primitivam Fundationem per inscriptionem summa, quasi (?) 40000 fr. Meliorantes, pro Fundatoribus esse putant.

фундував, на яких маєтках і які мав з того прибутки — невідомо. Далі року 1460 львівський громадянин Степан Дропан для матеріальної підтримки священиків подарував монастирю свою власну друкарню, яку польський король Казимир IV підтвердив привілеєм у 1469 р. Що ця ж друкарня була в монастирі св. Онуфрія, свідчать книги Іоанна Златоустого, передруковані в 1614 р. українським письмом. З часом Ставропігійське братство з приводу згаданої друкарні звернулося до міської церкви і подбало, щоб королівськими правами присуд монастиря скріпити і апробувати для себе.

З цього стає ясним, що у 1693 Році <отримано> помітного Доходу 1300 флоринів, у 1694 Році — 1500 флоринів, відомості про що можна знайти в Реєстрах 410 № 66 у записах Ніколая Красовського в Ставропігійському Архіві, <тож> чимало Монахів Св. Онуфрія за працю при Друкарні одержували на утримування за рік не менше ніж по 200 флоринів на особу. Через тодішню ситуацію Священики, що знаходилися у Двох чи Трьох Громадах, постійно когось наслідували, а за такого Безперервного змінювання всі закони піддавалися забуванню й де-факто перемінялися.

Отже, Ставропігійські Пайовики у своїй Реляції справедливо виставили те, що Монастир ніколи не оскаржував: Дохід із Твердим Річним Відсотком від Свого Капіталу в Сумі 7000. І оскільки всі закони, Писані від 1300 Року й раніше, згідно з витягом само́х Пайовиків, в Їхньому Архіві відшукалися, то вони, таким чином, і досі там зберігаються, а відсунутий у тінь Монастир не зміг Належним чином <відреагувати> через незнання законів про Предмет оскаржування.

І виходить, що коли Монастир пробує додати щось про труди Своїх Підопічних, то це виглядає завжди як залежне від Титулу потребуючого Благодіяння, а не від реального Зафіксованого Засновника чи Дарувальника.

Це випливає з укладеної 1762 <року> угоди між ними і Низки Провінційних таємних Законів, і якщо, згідно з Оригіналом, Засновником Монастиря і Церкви був Константин, Князь Острозький, а він про Дарунок ніякого Документу не зробив, то, значить, вони себе самих вважають первинними Засновниками з написаною міфічною сумою в 40000 флоринів.

Перше може бути перевірене й розвідане зверненням до А[кту] від 1585 р. в Метри-

Primum probari potest allegato A. de Aº 1585 in Metrices Regni Polonio recognito, de Dote et reditibus Monasterii mentionante, alterum vero negari, quia licet si in Transactione compactata reperiatur Summa 40000 f/r. Nihilominus Monasterium praeter Summam 19000 f/r. amplius nec possidebat nec possidet.

Et hoc taliter movenit. 1mo Dederunt Provisores Monasntrio Sortem Lapidare solatifer de Solato ut B. in Summa 10000 pro qua Lapidea ad rumam indinata, Olim Mfeo (?) Antonio Deyma vendita, accepit Monasterium 5000.

2do per Pawendawicz Summam debitam 4000. per Turcul, 5000. qua Simul includendo praetium Lapidea officiunt 19000.

Porro Altera Summa silentio praetermissa sunt. Si igitur placuerit Provisoribus specificare Summas Superius capressas, et Providendem Debitores, qua ergo rationes reliquas ad Complementum totius 40000 Specificare praetermisseret? Fors ideo, quia non dederunt.

3tio Obligavit se Confraternitas per Transactionem pro Reparatione Odificiorum Solvendos quotannis 200 f/r., quos nec antea Solvebat, nec modo Solvit.

4to Igitur in eadem Transactionem Obligatio restitutionis Suppelectitis pro Ecclesia S. Onuphrii argentea, per pios homines Comparata, quam Suppelectitem et si in parte restituerint ut D. tamen notabilior et praestantiter Pars. Argenteorum apud Ipsos huidum detinetur ut recepisse

E. 5te Habuit Monasterium Pratum seu bonificium Bjałohoshickie Błoto dictum per Olim Serenyssimum Sigismundum III Poloniae Regem 1592 Anno Collatum ut F. 6te Pradium per Pium Christophorum Głuszkiewicz nationis Armenicae Prezbyterum 1698 A. inscriptum ut G. 7mum Fundum in Suburbio Cracoviensi hic Leopoli penes Puteum Situm pro Debito 400 f/r. Jurisdictionem Capitaneanem ad judicatum, atque per Serenissimum Joannem III Poloniae Regem 1670 A. approbatum ut H. Duos Fundos supra expositos F.G.H. Signatos non Monasterium verum Provisores possident.

8. Requisitione ait 14. Junii ac quaerit Fisius Regius de Summa 1000 f/r super Villa Zdvisca 1609 Aº. Ecclesia S. Onuphrii inscripta, de qua taliter nullam Notitiam Monasterium habuit, ках Польського Королівства, згадуючого про Дарування й повернення Монастиреві, друге — грунтовно заперечуватися, оскільки можна зрозуміти: якщо в укладеній угоді розшукується Сума 40000 флоринів, то насправді Монастир, окрім Суми в 19000 флоринів, нічим більше і не володів, і не володіє.

І це доводиться наступним. 1. Провізори дали Монастиреві з Суми 10000 малу частину на утримання Б., яка була дуже суворою й до того ж Колись відійшла Мессерові Антоніо Деіма, так що отримав Монастир 5000. 2. Через Павендавича <забрали> дебіторську Суму 4000, через Туркула — 5000; отже, схоже, що <математична> точність заперечує суму в 19000.

Пізніше мовчки були підставлені інші суми. Тож якщо Провізорам сподобається визначити більші суми, то чому б і Далекоглядним Дебіторам таким же чином не виставити такі ж резони для визначення частки від повної зведеної Суми 40000? Тому дивно, що <вони ще> не дали цьому ходу.

3. Братство зобов'язалося через Угоду виділяти щороку для підтримки знедолених 200 флоринів, яких <насправді> і раніше не виділяло, і нині не виділяє.

4. Отже, в ту ж саму Угоду <входило> Зобов'язання повернення (за допомогою побожних людей) Ресурсів для Церкви Св. Онуфрія у срібному еквіваленті, але якщо <позивачі> частково щось повернуть, то (D) усе-таки помітніша та ефективніша Частина Срібних <грошей> Ними для когось затримується в поверненні.

Е. 5. Мав Монастир луку як дарунок під назвою Бялогощицьке Блото <Білогощицьке Болото>, підтверджену 1592 року Ясновельможнішим Сигізмундом III, колишнім Королем Польщі; до (F. 6.) цієї луки Преподобний Христофор Глушкевич, Вірменський Пресвітер, додав 1698 р. (G. 7.) Володіння у Краківському Передмісті, околиці Львова, як Похоронну Яму, за Борг у 400 флоринів згідно із судовим рішенням у межах Головної Юрисдикції, що затверджено Ясновельможнішим Іоанном III, Королем Польщі, 1670 р.; так що (H) зазначеними Двома Угіддями (див. F.G.H.) насправді не Монастир, а Провізори володіють.

8. Говорять, ніби з'ясовано, що, за дослідженням Королівського Фіскала від 14 червня, крім 1000 флоринів <йдеться ще й про> Віллу Здвіську, приписану 1609 р. до Церкви Св. Онуфрія, про яку Монастир на-

qualiter de ea, qua super Batiaticze haeret, adeoque ad Fassionem inducere minime potuit.

Stine injuriatum a Provisoribus Monasterium humilline Inclyto Collegio Supplicat in eo quatenus 1mo. Omnia Jura sub nexu Juramenti una cum Dote Monasterium recipiente Provisores restituant.

2dio Tipographiam ad Monasterium reinducant, vel complanationi quo ad Summam 40000 f/r. Nomine Bonificationis pro reditiobus Typographicis concertatam Satisfaciant.

3tio pro Reparatione Adicifiorum per 200 f/r. ab actu mite complanationis scilicet a die 29 Januarii 1762 ad A. C. solerint.

4tu Argenteria Ecclesiastica aliaque pretiosa juxta Precipisse St. E. Tum Benificium. F. Praedium, P. Fundum A. Signata.

Nec non Summas quasvis Capitales. Monasterium Concernentes tam lavatas, translocatas, quam adhuc reperibiles Florini. 5. Jus Patronatus per Complanationem reservatum respectu Mutationis Superioris a Communitate eligi soliti sub Regimine Loci Ordinarii ac Provincialis Ordinis existentis Collari.

Datt Leopoli 28 Julii 1791.

стільки ж не мав жодної Відомості, наскільки найменше міг довести щось про неї, що знаходиться біля Батіатиче.

Отже скривджений провізорами монастир уклінно просить фіскальну колегію: 1) всі права разом з дотацією, що належить монастирю, хай у силу присяги провізори відновлять; 2) повернуть монастиреві друкарню або сплатять 40 000 флоренів* як відшкодування за прибутки друкарні; 3) з дня 29 січня 1762 Р[оку] Х[ристового] матимуть місце Відновлення оплати Будівельників по 200 флоринів у справедливому грошовому еквіваленті; 4) Церковне Срібло, а рівним чином і інші цінності попередньо отримати Св[ятій] Ц[еркві], після цього — Подарунок (F1), Нерухомість, (P) Земельну ділянку, (A) Все вищезазначене, але не Будь-які Капітальні Монастирські Перемішані Суми, «відміті», переміщені або якось іще віднайдені Флорини; 5) Патронатне Право збережено шляхом еквівалентності до зібраного з усієї Громади, враховуючи Найбільші Зміни, під Владою чинного Зібрання Місцевої Провінційної Корпорації.

Дано у Львові 28 липня 1791 року.

* Нині прийнято писати флорин.

Переклад з латинської Михайла ЛЄЦКІНА

Додаток 2
Пояснювальна записка
провізорів Ставропігійського братства Львівському старосту
у зв'язку з претензіями василіан на друкарню
(засновану ще 1460 році львівським українцем Степаном Дропаном).

Історичний архів у Львові. Ф. 684. Оп. 1. Од. зб. 2602. Почато 20 жовтня 1792.

Ad Stauropigianos Ecclesias Collator... Declaratio contra
intimatam sibi a PP. Basylianorum
Procuratore in reminisconaritinii ad
Sc. Onufr. Explicationem
Inclytum Caes. Regium Circulare Leopolis Officium
1792
20 Octobris
Infrascripti Stauropiginares hic loci, in = et extra urbem Consistentium sub notis, aliunde titulis Ecclesiarum Collatores, adversus

До Ставропігійських Церков
Пайовик... Декларація проти
викладу, заявленого по пам'яті
Прокуратором Отців Василіан
до Св. Онуфрія
Достославна Цісарсько-Королівська служба Львівської Округи
1792
20 Жовтня
Нижчепідписані Ставропігійці, Пайовики Церков, в зазначеному (і приєднаному до нього) місті або поза ним, під відомими в

communicatam sibi, vigore Decreti Excelso Gubernialis, datt^{o} 5ta Mensis Julii N^{ro} 2003 super Inclytum Cyrculare Officium, sub die 6ta Auge et presente 12ma Ejus Mensis a. e. N^{ro} 2499. Religiosorum Patrum Basilianorum, ad aedes S. Onufrii Procuratoris, pro enuclelatione quibusdam in Punctis, respectu Eorumde panes dictas aedes Fundi, antea positionem taliter sequentibus, cum restitutione Comunicati $^{1}/_{1}$ respondent.

Inprimis quo tangit expositam, a memorato Procuratore narrativam, de fundatione Originali Monasterii Divi Onuphrii. Ideo sibi teste Zimorowio hujati quasi Consule, nurit quale classuo nec ne historico, a quo et super quo 1300 Anno facta, minime constare…, quia Collatores suorum benificium locationis, Monasterius protunc agnoscere non vult, quemadmodum assertam pro sustentatione Monachorum, ibidem a **Stephano Dropan** Cive Leopol. 1460° Typographia donationa a Perenissimo Poloniarum Rege Casimiro IV^{to} istuismet 1469no in rem quasi. Onuphriani Monasterii approbationem, nullo Documento ejusmodo pones allegato deducit.

Licet autem saepe fatus Opponens Procurator, memoratam Typographiam ex reimpressione, in Ruthenium idioma Libri S. Joannis Chrysostomi de Cacer dotio 1614^{i}, antequam scilicet juxta expressa superius approbata fuisset, eo loci aliquando extitisse, tunc ad unius Stauropigiano alias Collationis, Provisor urbanam sicut Divi Onuphrii, Suburbanam Ecclesiam postea translatam fuisse, abindeque notabiles Proventus Anteactos Collatores in annis 1693^{tio} et 1694to secundum Regestrum Nicolai Krasowski habuisse, nec non Monachis illio duobos … tribus degentibus, continuoque se mutantibus pro labore, per 200 fl. solum tribuisse inferat, haud Provisores Modernos de proprietate Typographiae Monachis non Collatoribus Serviento convincit.

Ex quo neque **Stephanum Dropan** Typographiam sui quasi, eximato superius Anno Monasterio resignasse, aliquo instrumento demonstrat, neque reimpressio illio memorati Libri, sicut translatio ad locum quem proprie Collatorum Typographia, perceptioque hinc debiti Proventus, Conclusioni Procuratoris robur quoddam addit, et ut nuda assertion considerari debeat; nam si Provisores nullum jus, ad Typographiam sui prohaberent, nequaquam isthac regere in loco, ac in alium transferre, citra inpugnatiunicu

будь-яких місцях титулами, на підставі Високого Губернського Декрету Достославної Округової Служби, датованого 5-тим Місяця Липня № 2003, а також дня 6-го Серпня і презентованого 12-го того ж місяця того ж року №2499, Священиків Отців Василіан, до приміщень, заради роз'яснення відповідають Прокураторові храму Св. Онуфрія по деяких Пунктах, які мають відношення до теми повернення спільного майна з урахуванням майже всіх зазначених приміщень садиби $^{1}/_{1}$.

По-перше відносно з'ясованої згаданим Прокуратором розповіді про акт заснування Монастиря Св. Онуфрія. Він покликається на свідчення якогось класика чи то історика й буцімто місцевого Райцю* Зиморовича, який принаймні визнав як правду факт існування Монастиря вже близько 1300-го Року. Тому що він <прокуратор> не бажає і далі визнавати локації Монастиря як благо дійства своїх Коляторів**, тому й не наводить посилання на будь-який документ, так як до тієї ж <пояснювальної записки> додано акт дарування Друкарні Онуфріївському Монастиреві Львівським Громадянином Степаном Дропаном у 1460 р. для утримання Монахів, так само і його апробацію Найяснішим Польським Королем Казимиром IV у 1469 р.

Відтак погодимось і на те, що твори Святого Івана Златоустого були знову надруковані Українським шрифтом у згаданій не раз Прокуратором Друкарні 1614 р., поки ще була, очевидно, в силі вище представлена апробація. Пізніше, однак, за погодженням зборів Провізорів Ставропігійських Церков, у тому числі і приміської церкви Св. Онуфрія, ця друкарня була перевезена на те місце, де вона є і тепер. З того часу Колятори актували прибутки, як це видно врешті з Реєстру Миколи Красовського за 1693-і 1694 роки. З цих прибутків виплачувано по 200 фл. за роботу і на прожиток двом або трьом Монахам, які весь час змінювалися. І ось це так само доводить, що друкарня є власністю теперішніх Коляторів і вони повинні нею користуватися, а не Монахи.

Ось чому ні те, що Степан Дропан у вищезазначеному році немовби назавжди віддав Монастиреві Друкарню, про що одним документом доводиться, ні передруковування цих згаданих книг, ні перевезення Друкарні як власності Коляторів до <нинішнього> місця, ні збирання і заактовування тих належних Прибутків не додає чогось суттєвого до

* Радника.
** Пайовиків.

quondam poteram, quod in Contrarium nunc etiam minime docet.

Duales vero prodecessi Collatores reditus, de Duestionis Typographia olim participaverint, super eo se temporanei Religiosis Monachis, tanquam sibi sub jeitis haud justificare obligant, uti pariter, quod neplus ipsis quam per 200 fl., ad unius Personam annualim pro labore pendebant, quoniam illi ea benevolentia Collatores sui ibidem, pendati ultro laborem talem amplectebantur quem, si n susciperent, alium locum hunc substituerentur, atque pro tunc pluris non constarent, beneficiate porro locales Monachi, haud injuria sibi remuneratis ne tantam, ut Professione Elcemosmarii Mendicantes, seu Eremita ducere valebant, quando hic et nunc quoque a Superioribus suis, pro vestitu vix plus aliquid percipient.

Jam quod ulterius mentionatus. Procurator, de quomodo oblivioni traditus a supra exorato Monasterio, hac in parte praetensis juribus speciatim sed nude representat, ac si Stauropigiani Provisores eadem, ad Archivium sui intemperat, ibidemque detiniant, consequenter obumbratum ac ignorans de illis, Monachorum Claustrum minimo querulari catenus poterat, eo magis a realisate aberrant, quominus Collatoribus suis, inpositionem tale factum ac Monasterii, a deducto origine ipsuis desuper, ubi et coram quo competit, possibilis reticentia probata, sicut statim subsumptum tanquam, si aliquando huic Claustro, quidpiam participare de manibus, benefactor suorum contigerit, totum ad Provisores sibi simper, non dotanti seu pendanti adscribebant.

Quantum concernit adductum catenus, ex inita per Stauropigianos Provisores, cum Provinciali … Patrum Basilianorum. 1762 Aº Transactione Exemplum, quasi Collatores sui gratis se inde, pro fundatoribus Onuphriani Caustri putent, ubi illic Originalem hujus Constantinum, Ducem Ostrosue soli recognoscant: minime de Contextu praemisso transactionis $^{2}/_{2}$ verificatum Si quidem a principio ejus aperte legile, quod istud Monasterium a Producssoribus Provisores, in fundo nisi per mox fatum Ostrosue Ducem, sibi donato fundatum adactumque sit.

Unde sequens etiam Procuratoris, ex adnexo Litt. A. in probatione dotis, reditusque Monachis a quo supra Duce, ac si inscripto instrumento Anni 1585. illatum ruit, quia per illud non per quaestionis Ducem, ast ipsius ejusque nominis filium, sicut videre est, Висновку Прокуратора, який слід розглядати як необґрунтовану вимогу про те, начебто Провізори не мають жодного права користуватися Друкарнею, ні завідувати нею, ні переміщати з місця на місце. А тільки має право це робити прохач, який проти нас виступає, про що і зараз заявляє у своєму позові.

Насправді подвійні (порівняно з помірними Вірних Монахів) прибутки попередніх Пайовиків від використання Друкарні в подальшому розділять, тоді як закони змушують не виправдовувати вивищення себе над голодними, а поводитися справедливо, тобто виділяти самúм <собі> за річну працю не більше, ніж по 200 фл[оринів] на одну Особу, оскільки ці Колятори подібною порядністю самі себе обтяжили б такою ж працею, як і кого іншого. В минулому місцеві Монахи були так несправедливо «нагороджені», що були спроможні вести життя лише у вигляді Ордену «Жебракуючі Рицарі Марії», або «Самітники», та й тут і зараз навіть від своїх Найвищих отримують для існування навряд чи більше.

Тепер про деякі подальші вигадки. Прокуратор тут із певною юридичною претензією, але голослівно репрезентує Монастир, якимось чином витягнутий із забуття та випроханий згори; однак якщо Ставропігійці в його записах водночас є й Провізорами, то іншим це невідомо; а якщо Захист Монахів мінімальний та жалюгідно скутий, то Прокуратор тим більше відхиляється від правди, що про самих своїх Пайовиків ним зроблено не такий ретельний виклад, як про Монастир, походження якого виведено з неба: тут Прокуратор узгоджує кожну дрібницю і вважає припустимим вигідне замовчування та пряме приховування подібно до того, як якби коли-небудь за допомогою маніпуляцій якийсь добродій захистив своїх, а Провізори завжди приписували усе собі, а не дарувальникові чи платникові.

Щоб звузити наш ланцюг, розглянемо спочатку колізію Ставропігіан-Провізорів з Провінційним … Отців Василіан. Наприклад, Пайовики нібито в Угоді 1762 року відносно заснування Онуфрієвого Зàмку припускали, що походження його слід було б розшукувати у краю Константина, Князя Острозького: принаймні з Контексту, розміщеного на початку угоди $^{2}/_{2}$ виправлено Хоча з самого початку ясно, що творцями того Монастиря були Провізори, а Острозькому Князеві, людині енергійної волі, Монастир хіба що був відданий як подарунок.

Далі з доданої Літери А навіть послідовник Прокуратора зрозуміє, що мали місце і ви-

conditum apparet, Citatisque ac subductis verbis, longe aliud quam inten... incorporationis nempe Caustri, Vladciatui Leopolis nesci... quo jure, contra voluntatem Parentis, et Principaleum Collatorum mentem sonat.

Quare negatio pariter per totias dictum Procuratorem, Collationis prioris ad aedes S. Onuphrii factae, tum posterioris nuperrime provia Transactione, ut supra meliorato non subsistit, ex quo hanc Producssores Ordinis Patrum Basilianorum, minime tanto temporis intervallo quaestionarunt, intermedii porro transagentes cum Prosmuale suo, protune circa appendicem agnoverunt, ipseque Procurator in Retulto sui, pro superadendo insuper ad Monasterium Xenodochia, concomitatus $^{3}/_{3}$ tante Provinciali signo $^{3}/_{3}$ panes porrecto, idem fatetus adeoque sibi nunc contradicit.

Quod idem saepius repetitus Procurator, de supra fata Transactione a puncto 1° ad 4um, extraque hanc ad 8^{umm} a 5^{a} obicit, aliter in et per sequam remonstratus patet, et enim quo ad 1um et 2um a lento quaestionato desuper, in augmentum fundationis Originalis, pro Monasterio 40.000 fl., summa in resignatis Dacznocoska Lapidea per 10^{m} apud Mum Tur Kud 5.000 fl. ac Gsum Prawendowicz 4.000 fl. junctim cum ... a Monasterio percepta agnoscit, amissa dein tenore provocator illic sub Litt. B., E documentor pro disvendita isthac Lapidea 5000 fl. quota Culpo Resignantis Monasterii, nullo jure post desolationem a se tanti adscribenda venit.

Nec non ad complementum 21^{m} fl. restans, uti et tanquam a Certis Premio, Provisor benefactoribus collate, ac seorsurs Instrumentis specificata, ad obloquentiam promissae Transactionis, eo tempore existentibus Monachis, inparato alias ore tradita esse sufficienter docet.

Non minus ad 3um et 4^{m} in Contrarium, ob motor sub Litt *D. E.* Documentor, Sige $^{4}/_{4}$ ad nexo adversa ex parte instrumento monstrale ad Stauropigiani Collatores tam de obligationis suae, pro reparatione Monasterii odificior, seu verius tector quanto, quam restitutione protensa. Argentaria, plenara a Superioribus ordinis, quantumvis ejusde vigore jurium suorum proprietarii sint, et Revisionem sibi quotannis per Transactionem, quam alias praesalvaverint aequitati mancunde. Similiter ad 5^{m} 6^{m} atque 7^{m} etiam si de subducto Documentorum Litt. FGH. Contextu prodeat, quaestionis fundos antecedaneis Provisorum, Monasterii et quidem primum Regiapte collatum, secundum a private res-

пробовування дарунками, і повернення Монахам від Князя, і якщо 1585 року описаним чином внесене падає, то через це справа не в самому Князі чи в його тезкові сині, бо, як можна бачити, має місце нове будівництво, і, коротко кажучи, далеко не таке, як перше ..., бо включення бо лунає думка про придбання Зàмку на невідомій підставі Владятом зі Львова проти волі Батька і Принципала Пайовиків.

Тому справедливим буде заперечити все сказане Прокуратором щодо попереднього Пожертвування, зробленого до помешкань Св. Онуфрія, та й наступного за найдавнішим шляхом Угоди, що не витримує критики; цю угоду Засновники Ордену Отців Василіан, принаймні в межах того часу, розслідували, а ті учасники угоди зі своїм Просмуалом, що жили в середні часи, згодом дізналися про додаток, і сам Прокуратор у своєму витягу, супроводжуваному Провінційною печаткою, $^{3}/_{3}$ де є додавання до монастиря Керівника будинку для мандрівників з добрим харчуванням, сам собі тепер суперечить.

Той же Прокуратор дуже часто повторює вищезгадану Угоду від пункту 1го до 4го, натомість обминаючи пункти від 5го до 8го, інакше б при ретельному розслідуванні виявилося, і по правді, що до 1го і 2го зверх того, в додаток до Первісного заснування, для Монастиря виявляється сума в 40.000 фл[оринів], з якої, зокрема, від Монастиря одержали Лапідеа Дачноцоска до 10 т<исяч> при Мум Тур Куд 5000 фл[оринів], Гсум Праведович спільно з ...4.000 фл[оринів]; <щоправда, ця сума дещо> затерта наступним розвитком, і в документатора під літерами В, Е не збігається у Лапідеї 5000 фл[оринів], а квота Боргу такої вартості Резігнантам Монастиря ніяким судовим рішенням не проходить.

І достатньо повчальним залишається виділене окремими Матеріалами додання до заперечення зниклої Угоди 21 т<исячі> фл<оринів>, зібраних Відомими доброчинцями для використання як Нагороди Провізорові, передане в іншому місці тогочасними Монахами у неінспірованій розповіді.

У Протилежність до 3го та 4го <пунктів> для факторів під літ<ерами> *D, E* притягнуто не менше Документів, позначених $^{4}/_{4}$ до купчої в частині, прив›язаній до Ставропігійських Пайовиків, які повернулися до свого зобов›язання щодо відновлення Монастиря перед його творцями, або, якшо точніше, покровителями, ніж до попередньої. Яким би не був великим Банк, наповнений Очільниками ордену, його власники все одно були б захищені міцністю своїх прав і щорічною власною Ревізією згід-

ignatum, nec non 3^{m} pro debito jure adjudicatum fuisse, illinc tamen non sequitur ut moderni, Provisores eosque actu nunc possideant, cum de hismet aequi Collatoribus, sicut ipsis Monachis ubi ita quibus pridem occupati, quandem per injuriam temporum avulsi exstant, parum aut nil constet neque hucdum aliquid. Monasterium solum extradite sibi de Archivio Provisorum, ad manus Superioris Bonifacii Proconiclii (?), erga Reversates sub $^{5}/_{5}$ adnexas, praeadacta catenia monimenta habens, desuper erint seu vindicant.

Jam quo ad 8^{m} demum respectu notificationis, de perceptis a quo inscripto per Sophiam de Palimirohie, Paparowa 7^{m} fl in Paupera Puma Provisionibus, et absolutis in Missas obligationibus, necnon horenti super Zboiska pago unius Mille fl. pol. Quota, medio Inclyti Circularis officii injunctum alimit remonstrat, quod provenientia a priori Summa inter usuria, Collatoribus semper apertinebant et nunc spectent, ab illisque ad 787. Annum quousque non retinebant, percepta sint et abinde restant, Obligationes autem Missarum Onuphrianum Monasterium, citra perticipationem harce provisionum, tam ex nexu Transactionis cum pio in verbis, tum Proventum a Pomario usque in eadem persistent, quam Atquicitationis desuper in Copia $^{6}/_{6}$ allegato concornant, adeoque confirmatione hactenus Collationis propria Vicarii Provisores non indigent, verum Conscientia et attendentia Superiorum Monasterii, cum Vicario nominato uti caeteras in positas relinquant, respectu posterioris vero unius Mille flor. super Zboistia Summa, nihil aliud uti ignoti Collatores de cade reponunt, nisi quod melius de istamet Religiosi Patres Basiliani, sive Procurator ipsorum quoniam devenit, quam temporanei Provisores sciant, quando melioratam sui haud pristinam, a Collatoribus dotationem adeo penetrent, et fassione sua $^{7}/_{7}$ adjuncta celant, perindeque illam quoque Summam obliterent.

но з Угодою, яку в інший час врятують справедливим продажем. Подібним же чином <можна говорити> про 5ий, 6ий та 7ий <пункти>, навіть якщо виявилося б, що Документи під Літ<ерами> *F, G, H* видалені з Контексту: хоча на підставі попереднього питання про першу зàмкову суперечку між Провізорами і Монастирем, згідно з приватним провадженням, були присуджені 3 тис. судового боргу, звідси, однак, не випливає, щоб теперішні Провізори нині володіли тим актом, коли <ці гроші> так давно захоплені та від неупереджених Пайовиків, як і від самих Монахів, через несправедливість колишніх часів відірвані залишаються, що <нині> мало або нічого не коштували б. Землю, яку Монастир через Архів Провізорів повернув собі, до рук Найвищого Дарувальника Проконіклія (?) (це дотично до Повернутого під пунктом 5), що зберігається в пам'яті, будуть очікувати згори або вимагатимуть через суд.

Нарешті, з точки зору ознайомлення з 8 тис<ячами>, розуміння про які дається написаним Софією з Палімірогії, Папарова, то 7 тис. фл<оринів> є в Бідній Пумі завдяки Турботам і виконаним у Посланнях зобов'язанням, однак спонукана над Збоїска обіцянка однієї Тисячі пол<ьських> фл<оринів>, призначеної, за припущенням Достославної Окружної служби, на харчування, показує, що виникнення та використання Суми Пайовики апріорі завжди широко оприлюднювали і тепер її можна було б бачити, але від них до (1)787 року (так довго) не отримували відомостей, чи одержані були гроші і чи після того зберігаються; однак Зобов'язання Послань Онуфрієвого Монастиря відносно отримання побожно обіцяного («Те, що вийшло з Помор'я, безперервно в ньому ж залишається»), узгоджуються з уже цитуваним вище в Додатку 6/6 посиланням, і оскільки Вікарії-Провізори до цього часу не вимагають підтвердження внеску у власному значенні, то дійсно Сумління і застережливість Очільників Монастиря разом із названим Вікарієм дозволяють припускати подібне в інших випадках; зважаючи ж на останню одну Тисячу флор<инів> понад Суму Збоїштя, то нічого іншого, невідомого Пайовики зі зниклого не викладають, хіба що те, що досі краще за них виклали Священики Отці Василіани або їхній власний Прокуратор; не можна уявити, щоб стародавні Провізори знали, яку покращену, а не минулу дотацію Пайовики для них вписали б, а потім пунктом $^{7}/_{7}$ втаємничили б і таким же чином ту Суму також забули б.

Переклад з латинської Михайла ЛЄЦКІНА

Appendix 1
Statement of the Fiscal College Monastery in Lviv with the request to take necessary measures in case of returning to it movable and immovable property and also printing house, that belong to the monastery from 1460 for the fulfillment of the brotherhood overseers of all the obligations towards the monastery

(Historical Archive in Lviv F. 684.Op. 1. Ed. 2601 (on 2 pages). Started in 1791. Finished in 1791 (Lviv Stauropegion Brotherhood).

1791 1

Inclytum Caes. Reg. Fiseale Collegium

In Oppositum Communicatae Relationi hic readusae per modernos Collatores Stauropigianae Ecclesiae R. Q. Catholici in Civitate hic Leopoli sitae, et simul Anteactos Provisores Monasterii Ecclesioquae Basilianorum Leopolis ad S^m^ Onuphrium, respectu Summae 7000 f/r Capitalis super Bonis Batiatyczae Paporo vianis radicatae, quo habet, hoc exponit.

Monasterium isthoc et Ecclesia S. Onuphrii fundata fuere ante annum 1300 Teste Zimorovio Consule et Historico Leopoliense.

Quis fundavit? Super quibus Realitatibus? Quos Reditus habuit? Non Constat.

Porro, in Anno 1400 Civis Leopoliensis **Stephanus Dropan**, pro Sustentatione Religiosorum Typographiam sui propriam Monasterio donavit, quam donatam Casimirus IV Poloniarum Rex 1409 A^o^ per Privilegium approbavit.

Et quod eadem Typographia fuerit in Monasterio S. Onuphrii, testantur Libri Divi Joannis Chrysostomi de Sacerdotio Idiomate Ruthenico 1614 A^o^ reimpressi.

Successu autem temporis, Confraternitas Stauropigiana supra fatam Typographiam ad Ealeuam Civitatensem transtulit, juribusque Regalibus, cum Projuditio Monasterii pro se firmare et approbare curavit.

Ex qua licet si habue(?)t notabiles Proventus, ut in Anno 1693 f/r. 1300, in Anno 1694 f/r. 1500, ut in Regestris in 4^10^ № 66 per Nikolaum Krasowski conscriptiis in Archivio Stauropigiano reperibilibus patet, Nihilominus Monachis ad S^m^ Onuphrium degentibus, pro labore erga Typographiam, et Sustentatione, non plus annue tribuebant pro Persona, quam per 200 f/r. Per indeq. (?) Religiosi mansionarii Duo vel Tres Communitatem Constituentes, continuo imitabantur, ac per talem

1 1791

The Imperial Royal Fiscal College

On the Protestation of the Common Relation represented here by the present Shareholders of the Stauropegion Catholic Church… in the Community of the local land of Lviv and at the same time the Preliminary Provosts of The Basilian monastery and Greek Catholic church of St. Onuphrius in Lviv concerning the sum of 7000 florins of the Capital in favor of the radiant Batiati Paporoviana — cites the available materials.

This monastery and St. Onuphrius church were founded, according to the testimony of the Lviv rayon and historian Zymorovych, before 1300.

It is not known who financed, on which estates and which profits he made.

Later in 1460, for the financial support of the priests, Lviv citizen, Stepan Dropan, donated to the monastery his own printing house, which was confirmed by the Polish King Casimir IV in 1469.

That the same printing house was in the St. Onuphrius monastery, show John Chrysostom's books, reprinted in 1614 by Ukrainian writing.

Over time, the Stauropegion Brotherhood addressed the aforementioned printing house to the city church and took care that the sentence of the monastery was strengthened by royal rights.

From this it becomes clear that in 1693 a considerable income of 1300 florins was received, in 1694 — 1500 florins, information about which can be found in the Registers 410 No. 66 in the records of Nikolai Krasovskyi in the Stauropegion Archive, so a lot of St. Onuphrius monks for work at the printing house received at least 200 florins per person for a year. Because of the situation at that time, the priests who were in the Two or

Continuam mutationem omnia Jura oblivioni tradita esse debuerant, et defacto tradibarunt.

Juste ergo exposuerunt Stauropigiani Collatores in sua Relatione, quod Monasterium numquam quandabatur de Solutione, Census Annui a Suo Capitale in Summo 7000 Contento. Et Sicuti antea Omnia jura ab Anno 1300 Conscripta, per ipsos Collatores interceptio, in Archivio Eorundem reperiebantur, ita modo et ad usq. ibidem detinentur, Consequenter obumbratum Monasterium ignorantia juriam de Substantia querulari haut potuit.

Ajt Si quando Contingerit Monasterio participare quidquam de manibus Suorum Tutorum, hoc ipsi tribuebatur semper Tutulo suo gratia, Titulo Beneficii inopii, non vero Fundantis Inscribentis, aut Dotantis.

Patet istud ex transactione inter ipsos, et Ordinio Provincialem celatis (?) Juribus 1762 Confecta, pro basi (?) per se meliorata Fundationis reproducta, qua mediante, et si Illerantit (?) Originalem Fundatorem Monasterii Ecclesiaeque, fuisse Constantinum Ducem Ostrosio, famer (?) de Dote, nullam Mentionem faciens, seque ipsos primitivam Fundationem per inscriptionem summa, quasi (?) 40000 fr. Meliorantes, pro Fundatoribus esse putant.

Primum probari potest allegato A. de Aº 1585 in Metrices Regni Polonio recognito, de Dote et reditibus Monasterii mentionante, alterum vero negari, quia licet si in Transactione compactata reperiatur Summa 40000 f/r. Nihilominus Monasterium praeter Summam 19000 f/r. amplius nec possidebat nec possidet.

Et hoc taliter movenit. 1mo Dederunt Provisores Monasntrio Sortem Lapidare solatifer de Solato ut B. in Summa 10000 pro qua Lapidea ad rumam indinata, Olim Mfeo (?) Antonio Deyma vendita, accepit Monasterium 5000.

2do per Pawendawicz Summam debitam 4000. per Turcul, 5000. qua Simul includendo praetium Lapidea officiunt 19000.

Porro Altera Summa silentio praetermissa sunt. Si igitur placuerit Provisoribus specificare Summas Superius capressas, et Providendem Debitores, qua ergo rationes reliquas ad Complementum totius 40000 Specificare praetermisseret? Fors ideo, quia non dederunt.

3tio Obligavit se Confraternitas per Transactionem pro Reparatione Odificiorum Solven-

Three Communities were constantly imitating someone, and under such a continuous change all laws were subject to oblivion and were in fact changed.

Thus, the Stauropegion Shareholders rightly stated in their Relation that the Monastery had never challenged the Income with a Hard Annual Percentage of its Capital in the Sum of 7000. And because all the laws, written from 1300 onwards, according to the extraction of the Shareholders themselves, were found in their Archive, so they are still preserved there, and the monastery could not properly «react» due to ignorance of the laws on The subject of appeal.

And it turns out that when the Monastery tries to add something about the works of its Wards, it always seems to be dependent on the Title of a needy Charity, not on the real Fixed Founder or Giver.

This follows from the 1762 agreement between them and a series of Provincial Secret Laws, and if, according to the Original, the Founder of the Monastery and the Church was Konstantyn, Prince of Ostroh, and he did not make any Document concerning the Gift, then they consider themselves to be the primary Founders with a mythical sum of 40,000 florins.

The first can be checked and investigated by an appeal to the Act of 1585 in the Metrics of the Polish Kingdom, mentioning the Gift and return to the Monastery, the second — to be thoroughly denied, as it can be understood: if in the concluded agreement the amount of 40000 florins is sought, then in fact the Monastery except the sum of 19,000 florins, neither owned nor owns anything else.

And this is proved by the following. A. The provosts gave the Monastery from a sum of 10,000, a small part for the maintenance of B., which was very strict and, moreover, once went to Messer Antonio Deima, so the Monastery received 5000.

(Second.) Due to Pavendavych, was withdrawn the receivable amount of 4000, through Turkul — 5000; therefore, it seems that <mathematical> accuracy negates the sum of 19,000.

Later, other amounts were silently substituted. So, if Provisors like to determine larger sums, why not provide prospective Debtors with the same reasoning to determine the proportion of the total consolidated Amount of 40,000? So it is strange that they have not yet started this process.

dos quotannis 200 f/r., quos nec antea Solvebat, nec modo Solvit.

4to-Igitur in eadem Transactionem Obligatio restitutionis Suppelectitis pro Ecclesia S. Onuphrii argentea, per pios homines Comparata, quam Suppelectitem et si in parte restituerint ut D. tamen notabilior et praestantiter Pars. Argenteorum apud Ipsos huidum detinetur ut recepisse

E. 5te-Habuit Monasterium Pratum seu bonificium Bjałohoshickie Błoto dictum per Olim Serenyssimum Sigismundum III Poloniae Regem 1592 Anno Collatum ut F. 6te Pradium per Pium Christophorum Głuszkiewicz nationis Armenicae Prezbyterum 1698 A. inscriptum ut G. 7mum Fundum in Suburbio Cracoviensi hic Leopoli penes Puteum Situm pro Debito 400 f/r. Jurisdictionem Capitaneanem ad judicatum, atque per Serenissimum Joannem III Poloniae Regem 1670 A. approbatum ut H. Duos Fundos supra expositos F.G.H. Signatos non Monasterium verum Provisores possident.

8. Requisitione ait 14. Junii ac quaerit Fisius Regius de Summa 1000 f/r super Villa Zdvisca 1609 Aº. Ecclesia S. Onuphrii inscripta, de qua taliter nullam Notitiam Monasterium habuit, qualiter de ea, qua super Batiaticze haeret, adeoque ad Fassionem inducere minime potuit.

Stine injuriatum a Provisoribus Monasterium humilline Inclyto Collegio Supplicat in eo quatenus 1mo. Omnia Jura sub nexu Juramenti una cum Dote Monasterium recipiente Provisores restituant.

2dio-Tipographiam ad Monasterium reinducant, vel complanationi quo ad Summam 40000 f/r. Nomine Bonificationis pro reditiobus Typographicis concertatam Satisfaciant.

3tio pro Reparatione Adicifiorum per 200 f/r. ab actu mite complanationis scilicet a die 29 Januarii 1762 ad A. C. solerint.

4tu-Argenteria Ecclesiastica aliaque pretiosa juxta Precipisse St. E. Tum Benificium. F_1 Praedium, P. Fundum A. Signata.

Nec non Summas quasvis Capitales. Monasterium Concernentes tam lavatas, translocatas, quam adhuc reperibiles Florini. 5. Jus Patronatus per Complanationem reservatum respectu Mutationis Superioris a Communitate eligi soliti sub Regimine Loci Ordinarii ac Provincialis Ordinis existentis Collari.

Datt Leopoli 28 Julii 1791.

(Third.) The brotherhood has pledged, through the Agreement, to allocate annually 200 florins to support the underprivileged, which it has never really allocated and is currently not allocating.

(Fourth.) Thus, the same Agreement included the Obligation to return (with the help of pious people) Resources for St. Onuphrius Church in silver equivalent, but if the plaintiffs partially repay something, they still delay a more noticeable and effective amount of silver money for someone in return.

(Fifth) The monastery had a field as a gift, called the Byalogoszcz Swamp <Bilohoshchytske Swamp>, confirmed in 1592 by the Sovereign Sigismund III, the former King of Poland; to this field Reverend Christopher Hlushkevych, Armenian Presbyter, added in 1698 (Seventh) Possession in Krakiw Suburb, Lviv outskirts, as a Funeral Pit, for a debt of 400 florins according to a judgment within the Chief Jurisdiction,that approved by the Rev. John III, King of Poland, 1670; so these two lands are not really a monastery, but provisors own.

(Eighth) It is said that, according to a study by the Royal Fiscal of June 14, in addition to the 1000 florins, it is said about Villa Zdviska, attributed in 1609 to the Church of St. Onuphrius, of which the Monastery was equally unaware of how little it could prove about it being near Batiatiche. Consequently, the monastery, which is offended by the provosts, has sincerely requested the Fiscal College: 1) all the rights, together with the grant belonging to the monastery, should be restored by provosts; 2) return the printing house to the monastery or pay 40,000 florins as a compensation for the printing house incomes; 3) from January 29, 1762, there should be a payment resumption of the builders of 200 florins in fair value; 4) Church Silver, as well as other values in advance

It is now customary to write florin.

To receive the Holy Church, after that — Gift, Real Estate, Land, All of the above mentioned, but not any Capital Monastic Mixed Sums, «laundered», displaced, or otherwise found Florins; 5) Patronage Law is preserved by equivalence to what has been collected from all over the Community, taking into account the Greatest Changes, under the authority of the applicable Assembly of the Local Provincial Corporation.

Given in Lviv on July 28, 1791

Appendix 2
Explanatory note by the Stauropegion Brotherhood overseers to Lviv Eldership (Starostvo) in connection with the Basilian claims to the printing house (founded in 1460 by Lviv Ukrainian, Stepan Dropan).

Historical archive in Lviv. F. 684. Op. 1. Od. Sat. 2602. Started October 20, 1792.

Ad Stauropigianos Ecclesias Collator...
Declaratio contra
intimatam sibi a PP. Basylianorum
Procuratore in reminisconaritinii ad
Sc. Onufr. Explicationem
Inclytum Caes. Regium Circulare Leopolis
Officium
1792
20 Octobris

Infrascripti Stauropiginares hic loci, in = et extra urbem Consistentium sub notis, aliunde titulis Ecclesiarum Collatores, adversus communicatam sibi, vigore Decreti Excelso Gubernialis, datt^{o} 5ta Mensis Julii N^{ro} 2003 super Inclytum Cyrcularo Officium, sub die 6ta Auge et presente 12ma Ejus Mensis a. e. N^{ro} 2499. Religiosorum Patrum Basilianorum, ad aedes S. Onufrii Procuratoris, pro enuclelatione quibusdam in Punctis, respectu Eorumde panes dictas aedes Fundi, antea positionem taliter sequentibus, cum restitutione Comunicati $^{1}/_{1}$ respondent.

Inprimis quo tangit expositam, a memorato Procuratore narrativam, de fundatione Originali Monasterii Divi Onuphrii. Ideo sibi teste Zimorowio hujati quasi Consule, nurit quale classuo nec ne historico, a quo et super quo 1300 Anno facta, minime constare..., quia Collatores suorum benificium locationis, Monasterius protunc agnoscere non vult, quemadmodum assertam pro sustentatione Monachorum, ibidem a **Stephano Dropan** Cive Leopol. 1460° Typographia donationa a Perenissimo Poloniarum Rege Casimiro IV^{to} istuismet 1469no in rem quasi. Onuphriani Monasterii approbationem, nullo Documento ejusmodo pones allegato deducit.

Licet autem saepe fatus Opponens Procurator, memoratam Typographiam ex reimpressione, in Ruthenium idioma Libri S. Joannis Chrysostomi de Cacer dotio 1614^{i}, antequam scilicet juxta expressa superius approbata fuisset, eo loci aliquando extitisse, tunc ad unius Stauropigiano alias Collationis, Provisor urbanam sicut Divi Onuphrii, Suburbanam Ecclesiam postea translatam fuisse, abindeque notabiles Proventus Anteactos Collatores in

To the Stauropegion Churches
Shareholder... Declaration against
the statement of claimed on memory
Procurator of the Basilian monks to
St. Onuphrius

Imperial and Royal Service of Lviv District
1792
20 October

The undersigned Stauropegions, Shareholders of Churches, in or outside the specified city (and associated therewith), with titles known elsewhere, by virtue of the Provincial District Service High Provincial Decree, dated July 5, № 2003, and also August 6, and presented on the 12th of the same month and year, No. 2499, the priests of the Basilian monks, to the premises, for the sake of explanation, answer to the Procurator of the church of St. Onuphrius on some items, which are related to the topic of return of common property, taking into account almost all these premises 1/1.

First, the story of the founding of St. Onuphrius Monastery, which was mentioned by the Procurator above. He refers to the testimony of a particular classicist or historian, and allegedly the local Raitsya Zymorovych, who at least acknowledged as a true the existence of the Monastery for about 1300 years. Because he <the procurator> does not want to continue to recognize the location of the Monastery as a benefit of the action of his Kolyator, so he does not cite any document, since the act of printing house donation to St. Onuphrius Monastery by Lviv Citizen Stepan Dropan was added to the same explanatory note in 1460 for the maintenance of the Monks, as well as its endorsement by the clearest Polish King Casimir IV in 1469.

Let us therefore also agree that the works of St. John Chrysostom were reprinted in Ukrainian font in mentioned more than once Printing House in 1614, while the validation above was clearly presented in force. Later, however, with the agreement of the Provosts of the Stauropegion Churches, including the suburban church of St. Onuphrius, this print-

annis 1693tio ет 1694to secundum Regestrum Nicolai Krasowski habuisse, nec non Monachis illio duobos … tribus degentibus, continuoque se mutantibus pro labore, per 200 fl. solum tribuisse inferat, haud Provisores Modernos de proprietate Typographiae Monachis non Collatoribus Serviento convincit.

Ex quo neque **Stephanum Dropan** Typographiam sui quasi, eximato superius Anno Monasterio resignasse, aliquo instrumento demonstrat, neque reimpressio illio memorati Libri, sicut translatio ad locum quem proprie Collatorum Typographia, perceptioque hinc debiti Proventus, Conclusioni Procuratoris robur quoddam addit, et ut nuda assertion considerari debeat; nam si Provisores nullum jus, ad Typographiam sui prohaberent, nequaquam isthac regere in loco, ac in alium transferre, citra inpugnatiunicu quondam poteram, quod in Contrarium nunc etiam minime docet.

Duales vero prodecessi Collatores reditus, de Duestionis Typographia olim participaverint, super eo se temporanei Religiosis Monachis, tanquam sibi sub jeitis haud justificare obligant, uti pariter, quod neplus ipsis quam per 200 fl., ad unius Personam annualim pro labore pendebant, quoniam illi ea benevolentia Collatores sui ibidem, pendati ultro laborem talem amplectebantur quem, si n susciperent, alium locum hunc substituerentur, atque pro tunc pluris non constarent, beneficiate porro locales Monachi, haud injuria sibi remuneratis ne tantam, ut Professione Elcemosmarii Mendicantes, seu Eremita ducere valebant, quando hic et nunc quoque a Superioribus suis, pro vestitu vix plus aliquid percipient.

Jam quod ulterius mentionatus. Procurator, de quomodo oblivioni traditus a supra exorato Monasterio, hac in parte praetensis juribus speciatim sed nude representat, ac si Stauropigiani Provisores eadem, ad Archivium sui intemperat, ibidemque detiniant, consequenter obumbratum ac ignorans de illis, Monachorum Claustrum minimo querulari catenus poterat, eo magis a realisate aberrant, quominus Collatoribus suis, inpositionem tale factum ac Monasterii, a deducto origine ipsuis desuper, ubi et coram quo competit, possibilis reticentia probata, sicut statim subsumptum tanquam, si aliquando huic Claustro, quidpiam participare de manibus, benefactor suorum contigerit, totum ad Provisores sibi simper, non dotanti seu pendanti adscribebant.

Quantum concernit adductum catenus, ex inita per Stauropigianos Provisores, cum Proing house was moved to the place, where it is today. Since that time, the Colliers have been updating their earnings, as can be seen from Mykola Krasovskyi's Register for 1693 and 1694. 200 fl were paid out of these profits for work and for the sustenance of two or three Monks, which were constantly changing. And so it also proves that the printing house is the property of the present Colliers and they should use it, not the Monks.

That is why neither Stepan Dropan in the aforementioned year allegedly gave forever the Printing House to the Monastery, as one document proves, neither the reprinting of these books, nor the transportation of the printing house as the property of the Colliers to the present place, nor the collection and enactment of those something essential to the Procurator's Opinion, which should be regarded as an unjustified claim that the Provosts have no right to use, run, or move the printing house from one place to another. But only the petitioner, who opposes us, has the right to do so, of which he still claims in his lawsuit.

In fact, the double (compared to moderate Faithful Monks) profits of the previous Shareholders from the use of the Printing House will further divide, while the laws force not to justify raising themselves over the hungry, but to act fairly, that is, to allocate to themselves for a year's work no more than 200 florins a person, because these Colliers would be burdened with the same decency as much work as anyone else.

In the past, the local Monks were so unfairly «rewarded» that they were only able to lead a life in the form of the Order of the «Hieronymites," or «Lords," and even now, even from their Highnesses, they hardly receive more for their existence.

Now on about some further fabrications

The Procurator is here with a certain legal claim, but vociferously represents the Monastery, somehow extracted from oblivion and questioned from above; however, if the Stauropgions in his records are at the same time Provosts, then it is unknown to others; and if the Protection of the Monks is minimal and wretchedly concealed, then the Procurator deviates even more from the truth, because he does not make the same thorough account of his shareholders as the Monastery, whose origin is taken from the sky: here the Procurator agrees every trifle and considers it a valid order, direct concealment is the same as if

vinciali ... Patrum Basilianorum. 1762 Aº Transactione Exemplum, quasi Collatores sui gratis se inde, pro fundatoribus Onuphriani Caustri putent, ubi illic Originalem hujus Constantinum, Ducem Ostrosue soli recognoscant: minime de Contextu praemisso transactionis $^{2}/_{2}$ verificatum Si quidem a principio ejus aperte legile, quod istud Monasterium a Producssoribus Provisores, in fundo nisi per mox fatum Ostrosue Ducem, sibi donato fundatum adactumque sit.

Unde sequens etiam Procuratoris, ex adnexo Litt. A. in probatione dotis, reditusque Monachis a quo supra Duce, ac si inscripto instrumento Anni 1585. illatum ruit, quia per illud non per quaestionis Ducem, ast ipsius ejusque nominis filium, sicut videre est, conditum apparet, Citatisque ac subductis verbis, longe aliud quam inten... incorporationis nempe Caustri, Vladciatui Leopolis nesci... quo jure, contra voluntatem Parentis, et Principaleum Collatorum mentem sonat.

Quare negatio pariter per totias dictum Procuratorem, Collationis prioris ad aedes S. Onuphrii factae, tum posterioris nuperrime provia Transactione, ut supra meliorato non subsistit, ex quo hanc Producssores Ordinis Patrum Basilianorum, minime tanto temporis intervallo quaestionarunt, intermedii porro transagentes cum Prosmuale suo, protune circa appendicem agnoverunt, ipseque Procurator in Retulto sui, pro superadendo insuper ad Monasterium Xenodochia, concomitatus $^{3}/_{3}$ tante Provinciali signo $^{3}/_{3}$ panes porrecto, idem fatetus adeoque sibi nunc contradicit.

Quod idem saepius repetitus Procurator, de supra fata Transactione a puncto 1º ad 4um, extraque hanc ad 8uum a 5º obicit, aliter in et per sequam remonstratus patet, et enim quo ad 1um et 2um a lento quaestionato desuper, in augmentum fundationis Originalis, pro Monasterio 40.000 fl., summa in resignatis Dacznocoska Lapidea per 10m apud Mum Tur Kud 5.000 fl. ac Gsum Prawendowicz 4.000 fl. junctim cum ... a Monasterio percepta agnoscit, amissa dein tenore provocator illic sub Litt. B., E documentor pro disvendita isthac Lapidea 5000 fl. quota Culpo Resignantis Monasterii, nullo jure post desolationem a se tanti adscribenda venit.

Nec non ad complementum 21m fl. restans, uti et tanquam a Certis Premio, Provisor benefactoribus collate, ac seorsurs Instrumentis specificata, ad obloquentiam promissae Transactionis, eo tempore existentibus Monachis, inparato alias ore tradita esse sufficienter docet.

Non minus ad 3um et 4m in Contrarium, ob motor sub Litt *D. E.* Documentor, Sige $^{4}/_{4}$ ad

ever through manipulation a benefactor protected his own, and the Provosts always attributed everything to themselves, not to the giver or the payer.

In order to narrow our chain, let us first consider the collision of the Stauropegion Provisors with the Provincial... The Basilian Monks. For example, the Shareholders allegedly found in the 1762 Agreement concerning the founding of Onufri's Castle that its origin should be found in the land of Konstantyn, Prince of Ostroh: at least from the Context placed at the beginning of Agreement 2/2. Although it is clear from the outset that the creators of that Monastery were the Provosts, and the Ostroh Prince, a man of vigorous will, the Monastery was apparently given as a gift.

Further on from the added Letter A, even the Procurator's follower will understand that there have been both gifts tests and the return to the Monks from the Prince, and if, in 1585, in described way the above mentioned fell, so because of that it is not in the Prince himself or in his namesake son, because as it could be seen, there is a new construction, and, in short, far from the first... because the inclusion is the idea of the purchase of the Castle on an unknown basis by the Vladyat from Lviv against the will of Father and Principal of Shareholders.

Therefore, it will be fair to object to everything the Procurator said about the previous Donation made to the premises of St. Onuphrius, and the one following the most ancient way of the Agreement, which does not stand up to criticism; the founders of the Order the Basilian Monks, at least during that time, investigated this agreement, and those parties to the agreement with their Prosmual, who had lived in the Middle Ages, subsequently learned of the annex, and the Procurator himself in his extract, accompanied by the Provincial Seal, 3/3 where adding to the monastery is contradictory to itself now.

The same Procurator very often repeats the aforementioned Agreement from paragraphs 1 to 4, instead of bypassing paragraphs 5 to 8, otherwise it would appear upon careful investigation, and in truth, that in addition to the Initial Foundation, for the Monastery, it would appear to be the first and the second, the sum of 40,000 florins, from which, in particular, the Monastery received Lapidea Dachnotsoska up to 10 thousand at Moom Tour Kud 5,000 florins, Gsum Pravedovich together with... 4,000

nexo adversa ex parte instrumento monstrale ad Stauropigiani Collatores tam de obligationis suae, pro reparatione Monasterii odificior, seu verius tector quanto, quam restitutione protensa. Argentaria, plenara a Superioribus ordinis, quantumvis ejusde vigore jurium suorum proprietarii sint, et Revisionem sibi quotannis per Transactionem, quam alias praesalvaverint aequitati mancunde. Similiter ad 5m 6m atque 7m etiam si de subducto Documentorum Litt. FGH. Contextu prodeat, quaestionis fundos antecedaneis Provisorum, Monasterii et quidem primum Regiapte collatum, secundum a private resignatum, nec non 3m pro debito jure adjudicatum fuisse, illinc tamen non sequitur ut moderni, Provisores eosque actu nunc possideant, cum de hismet aequi Collatoribus, sicut ipsis Monachis ubi ita quibus pridem occupati, quandem per injuriam temporum avulsi exstant, parum aut nil constet neque hucdum aliquid. Monasterium solum extradite sibi de Archivio Provisorum, ad manus Superioris Bonifacii Proconiclii (?), erga Reversates sub $^{5}/_{5}$ adnexas, praeadacta catenia monimenta habens, desuper erint seu vindicant.

Jam quo ad 8m demum respectu notificationis, de perceptis a quo inscripto per Sophiam de Palimirohie, Paparowa 7m fl in Paupera Puma Provisionibus, et absolutis in Missas obligationibus, necnon horenti super Zboiska pago unius Mille fl. pol. Quota, medio Inclyti Circularis officii injunctum alimit remonstrat, quod provenientia a priori Summa inter usuria, Collatoribus semper apertinebant et nunc spectent, ab illisque ad 787. Annum quousque non retinebant, percepta sint et abinde restant, Obligationes autem Missarum Onuphrianum Monasterium, citra perticipationem harce provisionum, tam ex nexu Transactionis cum pio in verbis, tum Proventum a Pomario usque in eadem persistent, quam Atquicitationis desuper in Copia $^{6}/_{6}$ allegato concornant, adeoque confirmatione hactenus Collationis propria Vicarii Provisores non indigent, verum Conscientia et attendentia Superiorum Monasterii, cum Vicario nominato uti caeteras in positas relinquant, respectu posterioris vero unius Mille flor. super Zboistia Summa, nihil aliud uti ignoti Collatores de cade reponunt, nisi quod melius de istamet Religiosi Patres Basiliani, sive Procurator ipsorum quoniam devenit, quam temporanei Provisores sciant, quando melioratam sui haud pristinam, a Collatoribus dotationem adeo penetrent, et fassione sua $^{7}/_{7}$ adjuncta celant, perindeque illam quoque Summam obliterent.

florins; however, this amount is somewhat erased by the next development, and the documentary under letters B, E does not match 5000 florins in Lapidea, and the debt quota of such value to the monks of the Monastery does not pass any judgment.

And sufficiently instructive is the selection of 21,000 florins collected by Known Benefactors for use as a Prize to the Provost, transmitted elsewhere by the Monks in an uninspired narrative.

In the Opposition to the 3rd and 4th items for factors under the letters D, E, no less than the Documents marked 4/4 are attached to the bill of sale in the part related to the Stavropigian Shareholders who have returned to their obligation to restore the Monastery to its creators, or, more precisely, by patrons than before. No matter how big the Bank, filled with the Order's Leaders, its owners would still be protected by the strength of their rights and their own annual Audit under the Agreement, which would otherwise be saved by fair sale.

Similarly, we can talk about the 5th, 6th and 7th paragraphs even if it would appear that the Documents under Letters F, G, H were removed from the Context: although on the basis of the preliminary question about the first dispute between Provizers and the Monastery in private proceedings, 3,000 litigants were awarded, but it does not follow that the present Provisors now possess the act of seizing this money so long ago and from the impartial Units, as well as from the Monks themselves, because of the injustice of former times and because they would not cost anything.

The land reclaimed by the Monastery through the Archives of the Provosts into the hands of the Supreme Giver of the Provincial (?) (This is the case of the Return under paragraph 5), which will be stored in memory, will be awaited from above or demanded through court.

Finally, in terms of familiarization with the 8,000, an understanding of which is given by Sophia of Palimirology, Paparov, 7,000 florins are in Poor Puma due to the care and fulfillment of the commitments, but the Promise of One Thousand Polish florins appointed, by the supposition of the Provincial District Service, for nutrition, shows that the origination and use of the amount by the Shareholders a priori has always been widely publicized and could now be seen, but from (until 1 787) (for so long) no information was received and there was mon-

ey and whether it was saved afterwards; however, the commitments of the messages of the Onuphrius Monastery concerning the receipt of the pious promise («that which proceeded from the sea continually remains in it») are in line with the reference already cited above in Appendix 6/6, and since the Vicar-Provisors have so far do not require confirmation of the contribution in their own right, then the conscience and caution of the monks of the Monastery, together with the named Vicar, allow us to assume the same in other cases; given the last one thousand florins in excess of the Summoning, there is nothing else unknown to the unknown shareholders of the disappeared, except that what is still better stated by the Basilian Fathers or their own Procurator; it is impossible to imagine that the Ancient Provisors knew what an improved, rather than a past subsidy, the shareholders would have inscribed for them, and then by point 7/7 they would have hidden and in the same way they would have forgotten the same amount.

Переклад англійською з латини
Марини АНТОНІВСЬКОЇ

ЛІТЕРАТУРА

1. Березовець, Б. (2012). Публікація навіяла спомин. *Літературна Україна*, с. 5.
2. Брайчевський, М. (2001). *Літопис Аскольда*. Київ: Український центр духовної культури.
3. Брайчевський, М. (2002). *Походження слов'янської писемності*. Київ: КМ Академія.
4. Видашенко, М., Ісаєвич, Я., & Мацюк, О. (1982). *Місцями Івана Федорова на Україні*. Львів: Карпати.
5. Губко, О. (1969). До початків українського друкарства. *Архіви України*, 3, 12–14.
6. Дей, О. І., Ісаєвич, Я. Д., & Коляда, Г. І. (1964). *Книга і друкарство на Україні*. Київ: Наукова думка.
7. Запаско, Я., Мацюк, О., & Стасенко, В. (2000). *Початки українського друкарства*. Львів: Центр Європи.
8. Заява монастиря Фіскальній колегії у Львові з проханням вжити заходи в справі повернення йому рухомого і нерухомого майна і в тому друкарні, приналежної монастирю від 1460 року на виконання провізорами братства всіх зобов'язань відносно монастиря. (1791). (Ф. 684. Оп. 1. Од. зб. 2601 на 2-х стор.). Початок 1791. Закінчення 1791. Ставропігійське братство у Львові, Львів.

9. Зернова, А. (1947). *Начало книгопечатания в Москве и на Украине*. Москва.

10. Іванченко, Р. Г. (1999). *Російський патріотизм чи ментальність орди?* Київ: Парламентське видавництво.

11. Коляда, Г. (1962). До питання про українське друкарство перед Іваном Федоровим. *Радянське літературознавство*, 6.

12. Лотоцький, О. (1993). Українське друковане слово. В Д.В. Антонович (Ред.), *Українська культура* (с. 98–111). Київ: Либідь.

13. Мацюк, О. (1968). Чи було книгодрукування на Україні до Івана Федорова? *Архіви України*, 2, 3–14.

14. Мацюк, О. (1971). Ще про початки книгодрукування на Україні. *Архіви України*, 1.

15. Мельников, О. (2006). Чи було книгодрукування в Україні до Івана Федорова: огляд публікацій останніх років. *Вісник Книжкової палати*, 4, 10–13.

16. Немировский, Е. (1962). Историографические заметки к вопросу о начале книгопечатания на Руси. В Н.М. Сикорский (Ред.), *Книга. Исследования и материалы* (Сборник 7). Москва: Книга.

17. Низовий, М. (2006). «Чи було книгодрукування в Україні до Івана Федорова?» (Хто ставить це питання і як на нього відповідають). *Вісник Книжкової палати*, 9, 32–37.

18. Низовий, М. (2010). Кому належить друкарська спадщина Івана Федорова (Федоровича)? *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 54–61.

19. Низовий, М. (2011, 21–22 січня). Хто такий Іван Федоров (Федорович)? (Нащадки тих, хто виштовхав друкаря-просвітника за межі своєї країни, нині представляють себе єдиними й незаперечними спадкоємцями його творчої спадщини. *День*, с. 20.

20. Низовий, М., & Тимошик, М. (2000). Українське друкарство і видавнича справа на сторінках російської енциклопедії «Книга». *Друкарство*, 6, 90–93.

21. Никитенко, Н., & Корниенко, В. (2012). *Древнейшие граффити Софии Киевской и время ее создания*. Киев.

22. Огієнко, І. (2007). *Історія українського друкарства*. Київ: Наша культура і наука.

23. Орос, О. (2001). *Грушівський монастир і початки кириличного слов'янського книгодрукування*. Ужгород: Закарпаття.

24. Орос, О., & Никифорук, Б. (2003). Витоки українського книгодрукування. *Друкарство*, 1, 78–80.

25. Пояснювальна записка провізорів Ставропігійського братства Львівському старосту у зв'язку з претензіями василіан на друкарню, засновану ще 1460 році львівським українцем Степаном Дропаном. (1792). (Ф. 684. Оп. 1. Од. зб. 2602. На 5-ти стор.). Почато 20 жовтня 1792. Центральний державний історичний архів України, Львів.

26. Протасьева, Т. (1955). *Первые издания московской печати*. Москва: Госкультпросветиздат.

27. Савка, М. (1972). До історії книгодрукування на Україні. *Архіви України*, 2, 26–34.

28. Сірополко, С. (1943). *Швайпольт Фіоль — перший друкар слов'янських крилилівських книг*. Краків-Львів.

29. Сокуров-Величко, С. (2007). Про першість взагалі і зокрема. *Вісник Книжкової палати*, 1, 25–27.

30. Тимошик, М. (1996). До питання про концепцію виникнення і розвитку українського друкованого слова в контексті поширення друкарства у слов'янських народів. В *II Jornadas Andaluzas de Eslavistica. Resumenes de ponencias y communicaciones* (pp. 101–102). Baeza.

31. Тимошик, М. (2002, 21 березня). Історія українського друкованого слова потребує переосмислення. *Літературна Україна*.

32. Тимошик, М. (2003). *Історія видавничої справи*. Київ: Наша культура і наука.

33. Тимошик, М. (2007, 26 жовтня). Українська книжка як об'єкт фальсифікацій. *Дзеркало тижня*, с. 19.

34. Тимошик, М. (2008). Українське книгознавство в лещатах застарілих ідеологічних догм. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 51–62.

35. Федоровские чтения: 400-летие книгопечатания на Украине. (1976). Москва.

36. Черниш, Н. І. (2005). Початки українського друкарства у дослідженнях Іларіона Свєнціцького та Івана Огієнка. *Вісник Книжкової палати*, 6, 40–44.

37. Bandtkie, J. S. (1826). *Historia drukarn w Krolewstwie Polsskiem i Wielkem Ksiestwie Litewskiem i w kraiach zagranicznych w ktorych polskei dzela wychodzily* (T. 1). Krakowie.

38. Chodynicki, I. (1829). *Historya stolechnego krolewstw Dalicyi i Lodomeryi miasta Lwowa od zalozenia jego az do czasow teraznieyszych*. Lwow.

39. Zubrzycki, D. (1836). *Historychne badania o drukarniach rusko-slowianskich w Galiciyi*. Lwow.

REFERENCES

1. Bandtkie, J. S. (1826). *Historia drukarn w Krolewstwie Polsskiem i Wielkem Ksiestwie Litewskiem i w kraiach zagranicznych w ktorych polskei dzela wychodzily [The history of printing in the Kingdom of Poland and the Grand Duchy of Lithuania and in foreign countries in which Polish works were published]* (Vol. 1). Krakowie [in Polish].

2. Berezovets, B. (2012). Publikatsiia naviiala spomyn [The publication brought back memories]. *Literaturna Ukraina, p.* 5 [in Ukrainian].

3. Braichevskyi, M. (2001). *Litopys Askolda [Askold's Chronicle]*. Kyiv: Ukrainskyi tsentr dukhovnoi kultury [in Ukrainian].

4. Braichevskyi, M. (2002). *Pokhodzhennia slovianskoi pysemnosti [The origin of Slavic writing]*. Kyiv: KM Akademiia [in Ukrainian].

5. Chernysh, N. I. (2005). Pochatky ukrainskoho drukarstva u doslidzhenniakh Ilariona Svientsitskoho ta Ivana Ohiienka [The Beginnings of Ukrainian

Printing in the Studies of Hilarion Sventcitsky and Ivan Ogienko]. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, 6, 40–44 [in Ukrainian].

6. Chodynicki, I. (1829). *Historya stolechnego krolewstw Dalicyi i Lodomeryi miasta Lwowa od zalozenia jego az do czasow teraznieyszych [The capital historian of the kingdoms of Galicia and Lodomeryi of the city of Lviv from its foundation until the present day].* Lwow[in Polish].
7. Dei, O. I., Isaievych, Ya. D., & Koliada, H.I. (1964). *Knyha i drukarstvo na Ukraini [Book and printing in Ukraine]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
8. *Fedorovskie chteniia: 400-letie knigopechataniia na Ukraine [Fedorov readings: 400th anniversary of printing in Ukraine].* (1976). Moscow [in Russian].
9. Hubko, O. (1969). Do pochatkiv ukrainskoho drukarstva [Until the beginning of Ukrainian printing]. Arkhivy Ukrainy, 3, 12–14 [in Ukrainian].
10. Ivanchenko, R. H. (1999). *Rosiiskyi patriotyzm chy mentalnist ordy? [Russian patriotism or horde mentality?]*. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo [in Ukrainian].
11. Koliada, H. (1962). Do pytannia pro ukrainske drukarstvo pered Ivanom Fedorovym [On the issue of Ukrainian printing in front of Ivan Fedorov]. *Radianske literaturoznavstvo*, 6 [in Ukrainian].
12. Lototskyi, O. (1993). Ukrainske drukovane slovo [Ukrainian printed word]. In D.V. Antonovych (Ed.), *Ukrainska kultura [Ukrainian Culture]* (pp. 98–111). Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
13. Matsiuk, O. (1968). Chy bulo knyhodrukuvannia na Ukraini do Ivana Fedorova? [Was there a book printing in Ukraine before Ivan Fedorov?]. *Arkhivy Ukrainy*, 2, 3–14 [in Ukrainian].
14. Matsiuk, O. (1971). Shche pro pochatky knyhodrukuvannia na Ukraini [More about the beginnings of book printing in Ukraine]. *Arkhivy Ukrainy*, 1 [in Ukrainian].
15. Melnykov, O. (2006). Chy bulo knyhodrukuvannia v Ukraini do Ivana Fedorova: ohliad publikatsii ostannikh rokiv [Were book printing in Ukraine before Ivan Fedorov: a review of recent publications]. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, 4, 10–13 [in Ukrainian].
16. Nemirovskii, E. (1962). Istoriograficheskie zametki k voprosu o nachale knigopechataniia na Rusi [Historiographic notes on the issue of the beginning of typography in Russia]. In N.M. Sikorskii (Ed.), *Kniga. Issledovaniia i materialy [Book. Research and materials]* (Vol. 7). Moscow: Kniga [in Russian].
17. Nikitenko, N., & Kornienko, V. (2012). *Drevneishie graffiti Sofii Kievskoi i vremia ee sozdaniia [The oldest graffiti of Sofia of Kiev and the time of its creation]*. Kyiv [in Russian].
18. Nyzovyi, M. (2006). «Chy bulo knyhodrukuvannia v Ukraini do Ivana Fedorova?» (Khto stavyt tse pytannia i yak na noho vidpovidaiut) [«Was there a book printing in Ukraine before Ivan Fedorov?» (Who is asking this question and how are they answering it)]. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, 9, 32–37 [in Ukrainian].
19. Nyzovyi, M. (2010). Komu nalezhyt drukarska spadshchyna Ivana Fedorova (Fedorovycha)? [Who owns the typographic heritage of Ivan Fedorov (Fedorovich)?]. *Library science. Record studies. Informology*, 2, 54–61 [in Ukrainian].

20. Nyzovyi, M. (2011, January 21–22). Khto takyi Ivan Fedorov (Fedorovych)? (Nashchadky tykh, khto vyshtovkhav drukaria-prosvitnyka za mezhi svoiei krainy, nyni predstavliaiut sebe yedynymy y nezaperechnymy spadkoiemtsiamy yoho tvorchoi spadshchyny [Who is Ivan Fedorov (Fedorovich)? (The descendants of those who pushed the Enlightenment printer out of their home country are now the sole and undisputed heirs of his creative heritage]. *Den*, p. 20 [in Ukrainian].
21. Nyzovyi, M., & Tymoshyk, M. (2000). Ukrainske drukarstvo i vydavnycha sprava na storinkakh rosiiskoi entsyklopedii «Knyha» [Ukrainian printing and publishing on the pages of the Russian encyclopedia Book]. *Drukarstvo*, 6, 90–93 [in Ukrainian].
22. Ohiienko, I. (2007). *Istoriia ukrainskoho drukarstva [History of Ukrainian printing]*. Kyiv: Nasha kultura i nauka [in Ukrainian].
23. Oros, O. (2001). *Hrushivskyi monastyr i pochatky kyrylychnoho slovianskoho knyhodrukuvannia [Hrushev Monastery and the beginnings of the Cyrillic Slavic book printing]*. Uzhhorod: Zakarpattia [in Ukrainian].
24. Oros, O., & Nykyforuk, B. (2003). Vytoky ukrainskoho knyhodrukuvannia [Origins of Ukrainian book printing]. *Drukarstvo*, 1, 78–80 [in Ukrainian].
25. Poiasniuvalna zapyska provizoriv Stavropihiiskoho bratstva Lvivskomu starostvu u zviazku z pretenziiamy vasylian na drukarniu, zasnovanu shche 1460 rotsi lvivskym ukraintsem Stepanom Dropanom [Explanatory note by the Stavropigian Brotherhood's provosts to the Lviv Eldership in connection with Basilian claims to a printing house founded in 1460 by Lviv Ukrainian Stepan Dropan]. (1792). (F. 684. Op. 1. Od. zb. 2602. Na 5-ty stor.) Pochato 20 zhovtnia 1792. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, Lviv [in Ukrainian].
26. Protaseva, T. (1955). *Pervye izdaniia moskovskoi pechati [The first editions of the Moscow press]*. Moscow: Goskultprosvetizdat [in Russian].
27. Savka, M. (1972). Do istorii knyhodrukuvannia na Ukraini [To the history of book printing in Ukraine]. *Arkhivy Ukrainy*, 2, 26–34 [in Ukrainian].
28. Siropolko, S. (1943). *Shvaipolt Fiol — pershyi drukar slovianskykh krylylivskykh knyh [Schweipolt Fiol — the first printer of Slavic Wing Books]*. Krakov-Lviv [in Ukrainian].
29. Sokurov-Velychko, S. (2007). Pro pershist vzahali i zokrema [About primacy in general and in particular]. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, 1, 25–27 [in Ukrainian].
30. Tymoshyk, M. (1996). Do pytannia pro kontseptsiiu vynyknennia i rozvytku ukrainskoho drukovanoho slova v konteksti poshyrennia drukarstva u slovianskykh narodiv [On the concept of the emergence and development of the Ukrainian printed word in the context of the spread of printing in the Slavic peoples]. In *II Jornadas Andaluzas de Eslavistica. Resumenes de ponencias y communicaciones [II Jornadas Andaluzas de Eslavistica. Resumenes de ponencias y communicaciones]* (pp. 101–102). Baeza [in Ukrainian].
31. Tymoshyk, M. (2002, March 21). Istoriia ukrainskoho drukovanoho slova potrebuie pereosmyslennia [The history of the Ukrainian printed word needs rethinking]. *Literaturna Ukraina* [in Ukrainian].
32. Tymoshyk, M. (2003). *Istoriia vydavnychoi spravy [History of publishing]*. Kyiv: Nasha kultura i nauka [in Ukrainian].
33. Tymoshyk, M. (2007, October 26). Ukrainska knyzhka yak obiekt falsyfikatsii [Ukrainian book as an object of forgery]. *Dzerkalo tyzhnia*, p. 19 [in Ukrainian].

34. Tymoshyk, M. (2008). Ukrainske knyhoznavstvo v leshchatakh zastarilykh ideolohichnykh dohm [Ukrainian book science in the grip of outdated ideological dogmas]. *Library science. Record studies. Informology*, 1, 51–62 [in Ukrainian].

35. Vydashenko, M., Isaievych, Ya., & Matsiuk, O. (1982). *Mistsiamy Ivana Fedorova na Ukraini [Ivan Fedorov's places in Ukraine]*. Lviv: Karpaty [in Ukrainian].

36. Zaiava monastyria Fiskalnii kolehii u Lvovi z prokhanniam vzhyty zakhody v spravi povernennia yomu rukhomoho i nerukhomoho maina i v tomu drukarni, prynalezhnoi monastyriu vid 1460 roku na vykonannia provizoramy bratstva vsikh zoboviazan vidnosno monastyria [Statement of the Monastery of the Fiscal College in Lviv requesting measures to be taken to return to it a movable and immovable property and in a printing house belonging to the monastery from 1460 on the fulfillment of the fraternity by the provosts of the fraternity]. (1791). (F. 684.Op. 1. Od. zb. 2601 na 2-kh stor.). Pochatok 1791. Zakinchennia 1791. Stavropihiiske bratstvo u Lvovi, Lviv [in Ukrainian].

37. Zapasko, Ya., Matsiuk, O., & Stasenko, V. (2000). *Pochatky ukrainskoho drukarstva [Beginnings of Ukrainian printing]*. Lviv: Tsentr Yevropy [in Ukrainian].

38. Zernova, A. (1947). *Nachalo knigopechataniia v Moskve i na Ukraine [Start of printing in Moscow and Ukraine]*. Moscow [in Russian].

39. Zubrzycki, D. (1836). *Historychne badania o drukarniach rusko-slowianskich w Galiciyi [Historical research on Ruthenian-Slavic printing houses in Galiciya]*. Lwow [in Polish].